

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Інститут біотехнології та здоров'я тварин
Біотехнологічний факультет
Спеціальність 204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва»

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ:
Завідувач кафедри технології
виробництва продукції тваринництва
_____ к.с.-г., доц. В.І. Похил
«__» _____ 2020 р.

Дипломна робота

на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Оптимізація технології виробництва продукції вівчарства в фермерському господарстві «Січеславське» Синельниківського району Дніпропетровської області

Студент-дипломник _____ Т.В. Поляков

Керівник роботи
доц., к. с.-г. н. _____ В.І. Похил

Консультант з охорони праці
доцент, к.т.н. _____ С.Г. Годяєв

Дніпро – 2020

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Інститут біотехнології та здоров'я тварин
Біотехнологічний факультет
Спеціальність 204 «Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва»
ОС «Магістр»

Кафедра технології виробництва продукції тваринництва

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедри _____
« _____ » _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу студентіві

Полякову Тарасу Васильовичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи: «Оптимізація технології виробництва продукції вівчарства в фермерському господарстві «Січеславське» Синельниківського району Дніпропетровської області

Затверджена наказом по університету від « 11 » 11 2020 р. № 2863

1. Термін здачі студентом завершеної роботи 10 грудня 2020 року
2. Вихідні дані до роботи: матеріали первинного зоотехнічного обліку, річні господарські та фінансові звіти, раціони годівлі овець, акти зважування молодняку, акти забою молодняку, план селекційно-племінної роботи зі стадом, власні дослідження.

3. Короткий зміст роботи – перелік питань, що розробляються в роботі:
Вступ, стан проблеми, матеріал, умови та методика проведення досліджень, аналіз стану виробництва продукції, експериментальні дослідження, екологічні заходи, охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях, висновки та пропозиції, список використаної літератури.

4. Перелік графічного матеріалу (точно вказати обов'язкові креслення)

Таблиці – 20

5. Консультанти по проекту (роботі), з зазначенням розділів проекту, що стосуються

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

6. Дата видачі завдання: « 23 » 10 2019 р.

Керівник _____ (підпис)

Завдання прийняв

до виконання _____ (підпис)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Етапи дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вступ	23.10.19 – 01.11.19	виконано
2	Стан проблеми	02.11.19 – 01.12.19	виконано
3	Матеріал та методика виконання роботи	02.12.19 – 31.12.19	виконано
4	Аналіз стану виробництва продукції	10.01.20 – 01.02.20	виконано
5	Експериментальні дослідження	02.02.20 – 01.11.20	виконано
6	Годівля піддослідного молодняку	02.02.20 – 01.03.20	виконано
7	Продуктивні показники піддослідних овець	02.03.20 – 01.09.20	виконано
8	М'ясна продуктивність дослідних овець	02.09.20 – 15.10.20	виконано
9	Економічне обґрунтування досліджень	16.10.20 – 01.11.20	виконано
10	Екологічні заходи	02.11.20 – 10.11.20	виконано
11	Висновки та пропозиції	11.11.20 – 20.11.20	виконано
12	Список використаної літератури	21.11.20 – 01.12.20	виконано
13	Підготовка до захисту	02.12.20 – 10.12.20	виконано

Студент-випускник _____ (підпис)

Керівник роботи _____ (підпис)

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ	4
АНОТАЦІЯ	5
1. ВСТУП	6
1.1. Актуальність теми	6
1.2. Мета і задачі	7
2. СТАН ПРОБЛЕМИ	8
2.1. Сучасний стан галузі вівчарства в Україні та світі	8
2.2. Основні напрями вівчарства та породи овець	13
2.3. Технологія виробництва продукції вівчарства	16
3. МАТЕРІАЛ, УМОВИ І МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ	29
3.1. Матеріал та методика виконання роботи	29
3.2. Умови досліджень	31
4. АНАЛІЗ СТАНУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ	39
4.1. Структура стада овець	39
4.2. Показники продуктивності овець	41
4.3. Динаміка росту та розвитку ремонтного молодняку	42
4.4. Технологія утримання овець	43
4.5. Технологія годівлі овець	47
4.6. Організація праці на підприємстві	53
5. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	56
5.1. Годівля піддослідного молодняку	56
5.2. Продуктивні показники піддослідних овець	59
5.3. М'ясна продуктивність дослідних овець	62
5.4. Економічне обґрунтування досліджень	63
6. ЕКОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ	65
7. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ	67

СИТУАЦІЯХ	
7.1. Дослідження системи управління охороною праці в господарстві	67
7.2. Дослідження стану охорони праці в господарстві	68
7.3. Аналіз виробничого травматизму	69
7.4. Вимоги безпеки праці при догляді за вівцями	71
7.4.1. Загальні положення	71
7.4.2. Вимоги безпеки праці перед початком роботи	73
7.4.3. Вимоги безпеки праці під час виконання роботи	74
7.4.4. Вимоги безпеки праці під час аварійних ситуацій	77
7.4.5. Вимоги безпеки праці після закінчення роботи	78
6.4. Заходи щодо поліпшення стану охорони праці в господарстві	79
6.5. Дії в надзвичайних ситуаціях	79
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	83

АНОТАЦІЯ

до дипломної роботи студента денної форми навчання біотехнологічного факультету Полякова Т.В. на тему:

«Оптимізація технології виробництва продукції вівчарства в фермерському господарстві «Січеславське» Синельниківського району Дніпропетровської області»

Дипломна робота виконана на 86 сторінках друкованого тексту, містить 20 таблиць, з використанням 32 джерел літератури і складається з 7 розділів.

В дипломній роботі наведені дані досліджень щодо впливу додаткової підгодівлі ягнят породи Придніпровська м'ясна в підсисний період на їх ріст, розвиток та забійні якості.

Встановлено, що баранчики дослідної групи за показниками живої маси у всі вікові періоди перевершують контрольних. Домінування тварин дослідної групи в перший місяць становило 5,9 %, в подальшому ця перевага збільшується в залежності від віку на 5,4-11,3 %.

Найвищий середньодобовий приріст живої маси спостерігався у віці одного місяця і становив 278,3 г з перевагою над однолітками контрольної групи на 14,3 %. Показники відносного приросту також підтверджують більш інтенсивний розвиток молодняка дослідної групи в цей період.

За передзабійною масою, масою туші, забійною масою та забійному виході баранчики дослідної групи перевищували своїх однолітків контрольної відповідно на 11,7, 15,1, 14,6 та 1,4 %. Баранчики дослідної групи мали високий забійний вихід – 49,0 %, контрольної – 47,6 %

Вартість отриманої продукції без врахування витрат на корми склала 1752,0 грн., що на 224,0 грн. більше в порівнянні з контрольною групою. Прибуток від реалізації м'яса однієї голови молодняка дослідної групи склав 224,0 грн., що на 14,6 % вище у порівнянні з контролем.

1. ВСТУП

1.1. Актуальність теми

На даний час вівчарство перетворилося в одну з важливіших галузей тваринництва. Продукцією вівчарства є корисні харчові продукти – м'ясо (баранина та ягнятина), жир, молоко, сир та цінна сировина для легкої промисловості – вовна, овчина, смушки, шкури, каракульча.

Продукція вівчарства має високу популярність серед населення. Це зумовлено її унікальними властивостями. Так, баранина становить близько 12% всього м'яса, що виробляється у світі. І її популярність тільки зростає. Вовна овець служить сировиною для виготовлення вовнових тканин, вона дуже тепла та екологічна.

В останні роки у світі поступово збільшується чисельність овець. Зараз їх налічується більше 1,2 млрд. голів. Виробляється немитої вовни близько 3 млн. т, чистої – близько 2 млн. т, баранини – більше 10 млн. т, молока – 10 млн. т, каракулью – 10 млн. шкурок. Країнами-лідерами з вирощування овець та отримання продукції вівчарства є Китай, Австралія, Нова Зеландія, Великобританія, країни Азії. В середньому на одну людину в світі виробляється близько 3 кг баранини на рік.

В Україні цей показник вдсятеро менший. Виходячи з того, що розрахункова норма споживання людиною баранини становить близько 4 кг на рік, пропозиції не задовольняють попит на баранину в усьому світі, а в Україні тим паче. Таким чином, перед виробниками продукції вівчарства в усьому світі актуальними є завдання по збільшенню поголів'я овець та кількості продукції вівчарства з одночасним підвищенням якості цієї продукції.

Вирішити такі завдання можливо лише за умови зменшення собівартості розведення та утримання овець, а також продукції вівчарства. Основні шляхи досягнення вищезазначених цілей – це подальша селекція, спрямована на виведення м'ясо-вовняних порід, підвищення багатоплідності

та ущільнення ягнінь; концентрація виробництва; науковий розрахунковий підхід при виборі кормової бази; скорочення втрат під час відтворення, одержання, вирощування та відгодівлі ягнят, розробка та застосування новітніх ресурсозберігаючих технологій при переробці продукції вівчарства; інтенсифікація та механізація виробництва, підвищення якості кінцевої продукції.

1.2. Мета і задачі

Метою дипломної роботи було встановлення ефективності додаткової підгодівлі ягнят в підсисний період на ріст, розвиток та м'ясні якості відгодівельного молодняку овець, яких розводять в ФГ «Січеславське» Синельниківського району Дніпропетровської області.

У ході дослідження ставилися наступні задачі:

- охарактеризувати природно-економічні показники господарства;
- дати коротку характеристику продуктивним яkostям дорослого поголів'я овець;
- розглянути умови годівлі і утримання овець в господарстві;
- розробити структуру та встановити поживну цінність кормосуміші для додаткової підгодівлі ягнят в підсисний період;
- прослідкувати динаміку росту ягнят, яким згодовували добавку;
- розрахувати абсолютні та середньодобові прирости піддослідного молодняку;
- встановити забійні якості молодняку контрольної та дослідної груп;
- проаналізувати економічну ефективність згодовування кормосуміші;
- зробити висновки та внести пропозиції, що дадуть можливість покращити ефективність галузі вівчарства.

2. СТАН ПРОБЛЕМИ

2.1. Сучасний стан галузі вівчарства в Україні та світі

За чисельністю сільськогосподарських тварин в світі вівці знаходяться на другому місці – 2,3 млрд. гол.(не рахуючи галузі птахівництва), тоді як поголів'я великої рогатої худоби – 1,39, свиней – 0,98 млрд. голів [17].

За останні 20 років поголів'я овець збільшується в Азії і Африці, де знаходиться 62,3% усіх овець світу, в той час, як в Європі тільки 12%. Найбільше поголів'я овець в даний час в Китаї – 172 млн. голів (15,5% світового поголів'я), Австралії – 100,0 млн. гол., Індії – 64,3 млн. гол. Серед європейських країн лідерами по поголів'ю овець є Великобританія – 33,5 млн. гол., Іспанія – 21,8 млн. гол. і Греція – 8,8 млн. гол.

Європа щорічно імпортує більше 450 тис. т. баранини, Азія – 270 - 300 тис. т. Баланс торгівлі бараниною в Азії становить – 240 тис. т., в Європі – 225 тис. т. на користь імпорту.

Головними виробниками овечого молока є Китай, Сирія, Греція, Туреччина, Румунія. Лідерами по надоях на 1 вівцематку є Австрія, Швейцарія, Франція, Іспанія – 392, 358, 209, 2001 літрів за лактацію відповідно. Європа виробляє більше 55% і Азія – 37,8% сирів з овечого молока. Кращі виробники елітних сирів з овечого молока є Франція, Італія, Англія, Португалія, Іспанія [11].

Країни, що входять до числа світових лідерів по виробництву вовни це Австралія, Китай, Нова Зеландія, Великобританія, а за настриг вовни на 1 вівцю першість займають Нова Зеландія, Аргентина, Уругвай, Австралія по 5,4, 4,8, 4,3 і 4,1 кг в рік відповідно.

Значне скорочення виробництва вовни в світі відбулося внаслідок зменшення поголів'я овець в Австралії, Новій Зеландії, країнах СНД, тому загальносвітове виробництво вовни зменшилася на 33,3%. Причиною такого скорочення може бути зменшення попиту на даний вид продукції вівчарства. В даний час питома вага споживання вовнових волокон низька, адже ціни на

вовну вище, ніж ціни на бавовняні і синтетичні волокна. Країни Азії виробили 41,6% загальносвітового обсягу вовни, зокрема Китай – 18,9%, країни Океанії - 26,8%. Незначною є частка Європи в загальному виробництві вовни – 12,7%. Австралія – є світовим лідером з виробництва та реалізації немітої вовни, її частка в світовому виробництві становить 18,7%. У цій країні виробляється переважно тонка, мериносова вовна – 75% виробництва. Нова Зеландія спеціалізується на кросбредній вовні (напівтонкій і жирній) – 98% виробництва. Саме ці країни є законодавцями цін на світовому ринку тонкої і кросбредної вовни [1].

Аналіз міжнародних ринків вовни показав, що через низькі світові запаси вовни і скорочення виробництва спостерігаються «стрибки» цін на світовому ринку. Однак в останні роки сформувалася тенденція до суттєвого підвищення цін, особливо це стосується цін на тонку шерсть. На думку фахівців, тонка вовна має постійний попит, тому очікується подальше зростання цін в умовах обмеженої пропозиції.

В Україні станом на 2019 рік в господарствах всіх видів знаходилося близько 1,1 млн. голів овець різного віку. Варто відзначити, що за часів незалежної України поголів'я овець скоротилося в 10 разів. Експерти називають кілька причин. Одна з них – собівартість, значну частку якої займають корми та ветеринарні препарати [31].

Провідний науковий співробітник відділу ціноутворення та аграрного ринку Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», Копитець Н. прокоментувала дані Держкомстату України. За її словами: «Поголів'я овець та кіз на 1 травня 2019 року скоротилося порівняно з відповідним періодом 2018 року на 2,6% в усіх видах господарств: у сільськогосподарських підприємствах – на 7,5%, а у господарствах населення, де утримується 87,3% поголів'я цих тварин – на 1,9%. Скорочення поголів'я обумовлено збитковістю галузі, адже баранина та козлятина є малопоширеними видами м'яса в Україні. Їхня частка у структурі м'яса становить лише 1%.» [32].

В Україні на частку баранини припадає всього лише 1% від виробництва всіх видів м'яса, тому галузь вівчарства з повною упевненістю можна вважати сферою невикористаних можливостей щодо забезпечення населення м'ясом. Досягти 50-60% рентабельності виробництва продукції вівчарства можливо при використанні передових технологій вирощування овець, ретельному контролі за показниками відтворення, вибір породи і правильна годівля та утримання тварин. А в передових фермерських господарствах України цей показник може досягати навіть 100% [8].

Така ситуація – наслідок неповного використання вітчизняного і світового генетичного потенціалу овець перспективних напрямів продуктивності; недостатнього селекційного, технологічного і технічного забезпечення галузі, особливо на невеликих фермах; зневага до уже розроблених методів і способам відтворення; незабезпечення інтенсивної відгодівлі ягнят, машинного доїння овець і поглибленої переробки овечого молока, швидкісної стрижки, первинної обробки та переробки вовни в конкурентоспроможні вироби [25].

Крім того, у 2011 році припинена повністю державна фінансова підтримка галузі, багато проблем в забезпеченні пасовищами і сіножатями, недостатньо приділяється уваги організаційно-економічним заходам, залученню інвестицій, створенню інтегрованих формувань, організації ринку продукції вівчарства, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та відстоювання інтересів товаровиробників через відповідні асоціації [23].

Але унікальні природно-кліматичні ресурси, які зараз майже не використовуються в Україні, стабільний платоспроможний попит на живих і забійних м'ясних овець на світовому ринку і необхідність підвищення сільськогосподарського експортного потенціалу, є плацдармом для підготовки і реалізації комплексу дієвих заходів щодо розвитку саме вівчарства, якому в порівнянні з іншими галузями тваринництва потрібно менше фінансових і матеріальних ресурсів на умовну одиницю експортного сільськогосподарського продукту, виходячи з величини очікуваної валютної

виручки. Саме впровадження інтенсивних заходів з відродження сприяють розвитку галузі та досягнення прогнозованих показників.

У світі існує велика кількість країн, для яких баранина є важливим м'ясним продуктом в раціоні, саме такі країни можуть стати головними партнерами України і стабільними ринками збуту баранини. Населення ісламу добре демонструє потребу в баранині. Тому нашим виробникам слід звернути увагу на ісламський ринок, так як він може бути більш економічно вигідним, ніж ринок ЄС [1].

Головна особливість сучасного вівчарства у світі – це зростання попиту на молоду баранину та ягнятину. У зв'язку з тим, що в більшості країн прибуток від продажу вовни складає лише 10 %, а від продажу м'яса – 90 %, стрімко розвиваються скоростиглий м'ясний та м'ясо-вовновий напрямки вівчарства. При цьому перевага надається виробництву ягнятину. Зростання попиту на баранину та ягнятину обумовлює підйом розведення м'ясних порід овець: тексель, блюден, шароле, лімузин, олібс та інших. Ці породи чудово набирають у вазі (до півкілограма на добу), досягаючи у 4-х місячному віці 40 кг [9].

FAO (Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй) відзначає, що на світовому ринку спостерігається підвищення попиту на імпорт баранини та ягнятину. Імпорт до країн – основних споживачів баранини (Франція, Великобританія, Китай, США), на долю яких припадає 40,2 % світового імпорту баранини, затримується у зв'язку з дефіцитом цієї продукції. Також зазначається, що ціна на баранину зросла в середньому на 17 %, в той час, як на яловичину – на 7 % [5].

За останнє десятиріччя на фоні значного зростання поголів'я овець в Китаї, Індії та країнах Азії і Африки, загальна чисельність овець в усьому світі зменшилась. В основному це сталося за рахунок Австралії та Нової Зеландії через падіння попиту на вовну (до 37 %). За даними FAO, падіння попиту на вовну у світі відбувалося через збільшення обсягів споживання більш дешевої текстильної продукції із штучних матеріалів – з 44 млн. т до

77 млн. т за рік [5]. Великих втрат зазнало також вівчарство країн СНД. Тут загальна кількість овець зменшилась на 86,3 млн. голів, або на 63 %.

Таким чином, характерною ознакою розвитку вівчарства у світі за останні роки є трансформація його напрямів у бік збільшення виробництва баранини та молока і зменшення виробництва вовни з одночасним незначним скороченням поголів'я. Таке перепрофілювання галузі вівчарства відбувається через зміну попиту на її продукцію. Задовільнити його неможливо без інтенсифікації галузі, підвищення її ефективності та рентабельності.

З боку держави потрібно забезпечити стимулюючу інноваційну та інвестиційну політику для бажаючих підприємців і фермерів розвивати вівчарство, що полягає в:

- сприятти виділення сільськогосподарських угідь, земельних ділянок під пасовища фермерам та сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам для формування відповідної кормової бази з урахуванням щорічного нарощування поголів'я овець;

- сприяти ввезенню в Україну овець зарубіжної селекції перспективних спеціалізованих напрямів продуктивності (м'ясного, молочного та багатоплідного);

- відшкодувати 50% вартості імпортованого високоцінного генетичного матеріалу (племінних баранів і ярок) зарубіжної селекції для поліпшення існуючих і створення нових генотипів овець перспективних напрямів продуктивності відповідно до Закону «Про племінну справу у тваринництві», програми селекції в тваринництві та птахівництві;

- стимулювати експорт племінних овець вітчизняної селекції та м'ясного поголів'я, скасувати вивізні мито і переглянути індикативні ціни на експорт племінних овець. Україна могла б знову стати експортером племінних овець асканійської м'ясо-вовнової, асканійської каракульської і асканійської тонкорунної породи овець замість втрачених ринків експорту в Угорщині, Чехословаччині, Болгарії та ін. ;

- відновити систему державних дотацій на утримання і приріст вівцематок і ярок старше року в розмірі 300 грн. за гол. і по 3 грн. за 1 кг живої маси забитих на м'ясопереробних підприємствах;

- відшкодувати 50% капіталовкладень на будівництво крупно-товарних вівчарських підприємств; реконструкцію, придбання високотехнологічного обладнання для кормовиробництва, біотехнології, забою овець, машинного доїння і переробки овечого молока та ін.

- розробити інноваційні механізми фінансової підтримки, мікрокредитування малих сімейних ферм і фермерських господарств;

- сприяти створенню і функціонуванню сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів з виділенням земель під кормову базу і відшкодуванням вартості насіння багаторічних трав для докорінного поліпшення громадських пасовищ для овець;

- гармонізувати сертифікацію і стандартизацію продукції відповідно до світових стандартів [20].

1.2. Основні напрями вівчарства та породи овець

Розрізняють такі основні напрямки у вівчарстві:

- 1) тонкорунне;
- 2) напівтонкорунне;
- 3) напівгрубововнове;
- 4) грубововнове.

Тонкорунне виробництво – це розведення овець з однорідною цінною вовною. Крім вовни, від таких овець отримують м'ясо і хутряні овчини.

Існує кілька типів тонкорунного виробництва:

- 1) вовновий тип;
- 2) вовново-м'ясний тип;
- 3) м'ясо-вовновий тип.

У овець вовнового типу хороша густота вовни, добре розвинена шкіра і кістяк, помірно складчаста шкіра. Мязова та жирова тканини розвинені слабо.

Вівці вовново-м'ясного типу у порівнянні з вовновими відрізняються більшими розмірами, меншою складчастістю шкіри, кращою будовою тіла та добрими м'ясними якостями.

Для м'ясо-вовнових овець характерні відсутність складчастості шкіри, помірний розвиток кістяка, бочкоподібний тулуб, скоростиглість, добре виражені м'ясні форми. Таким тваринам необхідне забезпечення достатньою кількістю соковитого корму, тому їх розводять в зонах з вологим кліматом.

У овець цих порід, зазвичай, добре поєднується висока м'ясна та вовнова продуктивність.

Напівтонкорунні м'ясо-вовнові вівці мають однорідну вовну, різну за довжиною, товщиною, звивистістю, блиском і т. д. Враховуючи перераховані показники, м'ясо-вовнових овець прийнято поділяти на довгововнових і короткововнових, які відрізняються не тільки довжиною вовни, а й іншими показниками [18].

Залежно від ступеня вираженості блиску вовни, довгововнових овець ділять на 2 групи:

- 1) з люстровою вовною;
- 2) з напівлюстровою вовною.

До першої групи належать вівці з міцною конституцією, добре розвиненим кістяком, широкою об'ємною головою, комолістю, оброслістю голови рунною вовною по лінії очей, чубчиком на лобі і добре вираженими м'ясними формами тулуба. У таких овець зазвичай товста шкіра; вовна вирівняна, з сильним блиском (люстрою).

Представники другої групи мають менш блискучу вовну, ніж перші.

Розрізняють підгрупи цієї групи:

- 1) з довгою напівлюстровою вовною;
- 2) з короткою напівлюстровою вовною.

У порід з довгою напівлюстровою вовною виражена звивистість пасом. Вівці такого типу мають міцну конституцію, добре розвинений не грубий кістяк, широку голову, комолість, оброслість голови рунною вовною до лінії очей, широкі та глибокі груди, довгий тулуб з добре вираженими м'ясними формами [17].

Короткововнові вівці мають міцну конституцію; порівняно легкий, але міцний кістяк; широкий і глибокий, злегка розтягнутий тулуб; низькі, правильно поставлені ноги; коротку м'ясисту шию; комолі.

Напряму продуктивності цих тварин переважно м'ясний. Вони скоростиглі, мають добрі забійні та м'ясні якості.

Грубововнові породи овець мають наступні напрями продуктивності:

- 1) шубно-м'ясний;
- 2) смушковий;
- 3) м'ясо-сальний;
- 4) м'ясо-вовново-молочний;
- 5) м'ясо-вовновий.

Шубно-м'ясні вівці відрізняються від інших високою багатоплідністю. За ягніння вони приносять 2-3 ягнят. Крім того, матки здатні приходити в охоту і давати нащадків в усі сезони року, що є дуже важливим фактором для підприємств, що планують репродуктивні показники овець. Від таких порід отримують кращі в світі шубні овчини, які характеризуються легкістю, міцністю і високими теплозахисними властивостями. Це пов'язано з тим, що пух росте дуже інтенсивно, особливо після правильних стимулюючих стрижень.

Смушкові вівці розводяться для отримання гарних, легких і міцних смушків, що користуються великим попитом. Крім того, від даного типу овець отримують м'ясо, молоко, вовну і овчини. Такі вівці пристосовані до цілорічного утримання на низькопродуктивних пасовищах пустель і напівпустель. Їх вовновий покрив у 80% випадків має чорне забарвлення, але зустрічаються також ягнята із сірою, коричневою та білою вовною.

Основна продукція м'ясо-сального напрямку овець – це м'ясо і сало.

М'ясо-вовно-молочний напрямок – це група порід універсального призначення. Від них отримують високоякісне м'ясо, сало і молоко.

Породи овець м'ясо-вовнових напрямків дають високий настриг достатньо грубої вовни і м'ясо.

Породи овець з напівгрубою вовною характеризуються високою м'ясо-сальною продуктивністю, доброю пристосованістю до гірських і пустельних пасовищ. У таких овець вовна переважно білого кольору, іноді з блакитним відтінком. У ній міститься велика кількість перехідного волосу, пуху і не грубої ості. Їх вовну використовують для виробництва штучного хутра, килимів, ковдр [3].

Сучасні фермери розводять такі породи овець в Україні: тонкорунні породи овець (асканійська, полварс, меріно-фляйш), 8 напівтонкорунних (латвійська темноглова, литовська чорноголова, асканійський кроссбред, німецька чорноголова, цигайська, ромні-марш,) і 6 грубововнових порід (чушка, багатоплідний каракуль, гірськокарпатська, сокільська, рацка, кривуляста) [21].

1.3. Технологія виробництва продукції вівчарства

Технологія – це сукупність прийомів і способів використання овець для їх розвитку та отримання від них продукції.

Технологія виробництва продукції вівчарства – це сукупність заходів щодо організації праці працівників вівцеферм, приватних сільських господарств впродовж робочого дня з догляду за вівцями, їх утримання та годівлі. Що стосується окремих видів продукції вівчарства додатково до вищезазначеного можна додати наступне.

Технологія виробництва вовни – це вивчення особливостей гістологічної структури шкіри, як «ґрунту» для формування і росту вовнового покриву у овець, оцінка фізико-технологічних властивостей вовни

від стрижки до наступної стрижки, проведення стрижки овець і вивчення якості вовни при цьому, організація годівлі та утримання різних статевовікових груп овець, і як вони впливають на їх вовнову продуктивність.

Технологія виробництва баранини і овчин – це організація відтворення стада і отримання великої кількості ягнят, інтенсивне вирощування молодняку в перший рік життя, вибракування понадремонтних ягнят при відлученні від маток, організація їх інтенсивної відгодівлі та реалізація на м'ясо в 8-9-місячному віці [27].

Відтворювальна функція овець напряду пов'язана з великою кількістю факторів, таких як: рівень годівлі, умов утримання, вік господарської зрілості, заплідненість, вихід ягнят, ембріональна та постембріональна смертність приплоду тощо. Одним з головних критеріїв рентабельності галузі є висока відтворювальна здатність овець. Таку здатність овець можна забезпечити завдяки організації найповнішого використання маточного поголів'я, зниженню яловості, регулюванню строків осіменіння та плодючості [14].

Як відомо, відтворення стада є найважливішою умовою росту поголів'я, виробництва вовни, баранини та іншої продукції. Зрозуміло, що при отриманні більшої кількості молодняка є можливість проводити суворе вибракування маток і замінювати їх більш продуктивними ярками, тобто впроваджувати прискорене відтворення та інтенсивний оборот стада, покращуючи породні і продуктивні якості овець. В кінцевому підсумку від відтворення стада залежить обсяг виробництва вовни, баранини та іншої продукції вівчарства [10].

Питанням відтворення стада надається велике значення як у вітчизняному, так і в зарубіжному вівчарстві. Наприклад, англійські вівчарі вважають, що на сучасному етапі в основі селекції овець повинні лежати такі ознаки продуктивності, як багатоплідність і молочність маток, скоростиглість ягнят в перший рік життя і т.д.

При організації парувальної кампанії використовуються барани-плідники старше двох років і статевозрілі матки. У отарі також повинні бути барани-пробники, ярки, валухи, усі – старше року, баранчики та ярочки до року. Групу тварин формують в отару, залежно від класності, отриманої при бонітуванні. Молоді ярки можуть утримуватися великими, більше ніж 600 тварин, групами [24].

У нашій країні є багато господарств, чабанських бригад, де від тонкорунних і напівтонкорунних вівцематок різних порід отримують по 130-140 ягнят від кожних 100 вівцематок. Однак досвід цих кращих господарств не знаходить широкого застосування в окремих областях. Як стверджують А. А. Веніамінов і Н. І. Сергєєв, рівень відтворення стада в більшості районів не відповідає біологічним можливостям овець порід, що розводяться. Тому основне завдання селекції у вівчарстві – створення в різних природно-кліматичних зонах нових порід і стад з підвищеною плодючістю – 180-200% в поєднанні з високою вовноюю і м'ясною продуктивністю.

Прогресивна технологія відтворення стада в вівчарстві включає в себе наступні елементи:

- визначення оптимальних термінів проведення парувальної і кітної кампаній стосовно кожної природно-кліматичної зони;
- формування маточних отар до парувальної кампанії;
- підготовка маток і баранів-виробників до парувальної кампанії;
- обладнання та підготовка пунктів штучного осіменіння в умовах ферм і літньо-табірного утримання овець на пасовищах;
- застосування прогресивних методів запліднення вівцематок;
- організація зоотехнічного і племінного обліку на пунктах штучного осіменіння вівцематок;
- організація оптимальної годівлі та утримання суягних вівцематок;
- обладнання та підготовка тепляків для проведення ягніння вівцематок;
- проведення ягніння вівцематок і вирощування ягнят до відлучення.

У вівчарстві існують такі технології утримання овець: пасовищна, цілорічна стійлова, стійлово-пасовищна і пасовищно-стійлова. В даний час у вівчарстві використовуються технології, основою яких є екстенсивне використання пасовищ. Тварин утримують весь рік на природних угіддях, а взимку підгодовують їх грубими і концентрованими кормами. Пасовищне утримання овець вимагає строго продуманого плану, так як в різні пори року рослинність на пасовищах неоднакова. Пасовища бувають залежаними, гірськими, лісовими, цілинними, заболоченими.

Технологія утримання овець має безліч особливостей, які повинен знати кожен фермер. По-перше, варто відзначити той факт, що приміщень для утримання овець має бути два: літнє і зимове [2]. Так, температура в зимовому приміщенні повинна бути близько 10-12 градусів за Цельсієм, а в літньому приблизно 5-8 градусів. Головне враховувати той факт, що висока температура для овець небажана і загрожує негативними наслідками. Як і будь-яка господарська будівля, приміщення для овець (кошара) повинно бути обладнане протипожежними засобами. Не варто забувати і про вентиляцію приміщення, при цьому протягів не повинно бути. Недотримання норм мікроклімату в будівлях для утримання овець в умовах промислової технології та недостатній вигул на пасовищах призводять до гіподинамії, послаблення імунної системи та продуктивних якостей [16].

Ще один момент, який варто враховувати при облаштуванні зимового приміщення для утримання овець, це місце для суягних маток. Як правило, просте приміщення можна переобладнати в кошару наступним чином: зацементувати всі щілини; утеплити стелю; настелити підлогу і т.д. Також необхідно обладнати тамбур, для запобігання протягів і встановити обігрівальний прилад. Приміщення для утримання овець, має бути досить просторим, воно не повинно бути сирим, але в будь-якому випадку кітні вівцематки повинні утримуватися окремо від стада. При цьому, кошара повинна бути чистою, тобто періодично треба проводити вивезення гною і

розстеляти нову підстилку. Також правильне утримання овець передбачає суворе співвідношення поголів'я худоби і певний вік.

Однією з причин, через яку, приміщення для утримання овець, має бути просторим, є підвищення ризику травм в умовах тісноти. Також тіснота може стати причиною поширення багатьох захворювань тварин. В результаті недостатньої площі кошари може з'явитися задуха, далі втрата апетиту, виснаження і так далі.

Стан приміщення для утримання овець, має бути під суворим контролем, відповідати санітарним і ветеринарним вимогам.

Фахівці для приміщень з цегли, глини або каменю радять щорічно проводити побілку приміщення, яка сприяє знищенню багатьох паразитів [7].

Обов'язковою умовою рентабельного вівчарства є правильна організація процесу годівлі, безперебійне забезпечення овець якісними, повноцінними кормами і повне задоволення потреби в необхідних поживних речовинах. Для досягнення оптимального результату необхідно щоб кормовий раціон і безпосередньо технологія годівлі рівноцінно доповнювали один одного.

Структура раціону формується процентним співвідношенням різних груп кормів, які входять в раціон за поживністю, і саме домінуючі в раціоні корми визначають тип годівлі:

- 1) концентратний – більше 40% концентрованих кормів;
- 2) напівконцентратний – 39-25%
- 3) малоконцентратний – 24-10%
- 4) об'ємистий – 0-9% [4].

З урахуванням фізіології овець, найбільш оптимальним вважається малоконцентратний тип годівлі, що включає 25-35% грубих, 10-12% соковитих, 12-15% концентрованих і 40-60% зелених (пасовищних) кормів [12].

Соковиті корми (зелені корми, силос, коренеплоди, баштанні) найбільш легко засвоювані, в них мало клітковини, багато вологи і вітамінів.

Найзначніша складова соковитих кормів – це зелена трава, кращий і найбільш дешевий вид корму для овець. Найкращі в якості зеленого корму для овець бобові трави (люцерна, еспарцет, конюшина) і злакові (стоколос, стоколос безостий, райграс, суданка, озиме жито). Добова норма споживання зелених кормів залежить від статі, віку, цільового спрямування використання виробничої групи тварин і становитиме: для баранів – 13-15 кг, підсисних маток з ягнятами – 10-12 кг, суягних вівцематок – 6-7 кг, однорічного молодняку – 5-7 кг, ягнят (від 6 до 12 місяців) – 4-5 кг, ягнят після відлучення – 2-4 кг.

Другий за популярністю соковитий корм – силос. У раціон овець вводиться в зимовий час (становить до 30-40%) і при вигоранні пасовищ. Досить широке застосування має і практика згодовування вівцям корене- і бульбоплодів, а також баштанних, які служать джерелом легкозасвоюваних вуглеводів. У раціон овець можна вводити кормовий і цукровий буряк, гарбуз, моркву, турнепс, брукву, в сирому вигляді, з подрібненням на шматки. Відносно використання коренебульбоплодів (картопля і топінамбур) існує певне обмеження – їх має використовуватися виключно в дуже обмеженій кількості і лише в обробленому (вареному) вигляді. Добова дача їх не повинна перевищувати 1-2 кг на дорослу вівцю.

Грубі корми, в числі яких сіно, сінаж, солома, займає значну частку в раціонах в період стійлового і напівстійлового утримання тварин.

Сіно незамінний корм в зимовий період і в структурі раціону воно повинно складати 15-20%. Найкраще сіно зі злаково-бобових сумішей і бобових трав, малоцінним вважається гірське і осокове сіно, і зовсім не допускається згодовування вівцям сіна з домішкою ковили, так як його насіння засмічують вовну і травмують шкіру.

Сінаж (трав'яна маса, пров'ялена до вологості 50-55% і зберігається в умовах повної герметичності) має високу живильну цінність і допускається до використання, як основний вид корму, в зимовий період для всіх статевовікових груп овець.

Солома, як вид грубих кормів, використовується в зонах інтенсивного землеробства. У натуральному вигляді цей вид корму, як правило, погано поїдається тваринами. Виняток становить солома бобових культур. Зі злакових кращою вважається вівсяна і ячмінна, а гіршою – солома, отримана з озимої пшениці та жита [4].

Найбільш оптимально використовувати солому в раціонах овець можна провівши спеціальну підготовку цього продукту до згодовування. Це можуть бути кормові суміші, що включають як солому, так і повнораціонні розсипні або гранульовані корми в певній пропорції, в залежності від віку і господарського призначення поголів'я. Введення соломи в розсип становить 14-18% (для вівцематок) і 10-12% (для молодняка), в гранульовану суміш – від 20-30% (для молодняка) до 40-50% (для вівцематок).

Третя складова нормативних кормових раціонів овець – концентровані корми, які поділяються на зернові (овес, ячмінь, кукурудза, пшениця), відходи борошномельної (різні мучки і висівки), олієекстракційної (макухи і шроти з соняшнику, льону, сої, бавовни) промисловості і технічних (бурякоцукрового, спиртового, крохмале-патокового) виробництв і застосовуються у вівчарстві як доповнення до основного раціону з метою балансування його за основними поживними речовинами. Найбільш ефективним є використання концентратів у вигляді повнораціонних розсипних або гранульованих комбикормів, відповідно до встановлених типовими нормами годівлі для кожної статево-вікової групи овець і з урахуванням їх фізіологічного стану.

Вовна вівці широко використовується для виготовлення великої кількості виробів, однак перед цим вона проходить ретельний відбір за багатьма параметрами. Якість вовни залежить від основних її складових, таких як: довжина, товщина, звивистість волоса, руно і показник жиропоту.

Довжина вовни може вимірюватися в натуральному і вирівняному вигляді, тому вона називається природною і справжньою, відповідно. Ця характеристика залежить не тільки від породи і віку тварин, а й якості

догляду за ними. Довжину завжди враховують при виборі вівці, так як вона є однією з головних ознак відбору [29].

До цієї категорії також відноситься товщина вовни, яку оцінюють по брадфордській системі, яка вимірюється в "якості". Чим товще волокно, тим меншу звивистість воно має. Напівкруглу форму вважають найбільш вдалою. Завдяки добрій міцності, яку можна порівняти з дротом, волокна здатні перешкоджати розриву.

Вовна характеризується високою міцністю, від якої залежить вовнова продуктивність овець. Жиропіт має захисну дію на волокно і є важливим фактором вибору. Цей показник залежить від кількості рідини, яка продукується залозами шкіри і може коливатися в діапазоні 4-46% і більше. Руно – це вовновий пласт, знятий неушкодженим шаром [12].

За морфологічною будовою вовновий покрив поділяють на покривне волосся і підшерсток. До покривного волосся відносять остюк, покривне (на голові, кінцівках, хвості) і перехідне волосся, до підшерстку – пухові волокна. Покривне волосся складається з лускатого, кіркового і серцевинного шарів, пухові волокна – з лускатого і кіркового [3].

В більшості господарств стрижку овець проводять навесні. Враховуючи будову, виділяють вовну однорідну, що має в складі перехідні і пухові волокна і неоднорідну. Однорідна вовна буває 3 видів: тонка, напівтонка і груба.

Тонкий вовновий покрив пухового волосся має товщину до 25 мкм, довжину 7-9 см і тонину не грубіше 60-ї якості. Чистого тонкого волокна виходить близько 51%. Таку вовну використовують для виготовлення товарів високої якості.

Овець різного напрямку продуктивності стрижуть в певні терміни. Овець з однорідною вовною стрижуть 1 раз в рік – у весняний період, зі змішаною вовною – двічі – у весняний та осінній періоди [17].

Ягнят з неоднорідною вовною (зі змішаною) стрижуть перший раз в 5-6-місячному віці (як правило в літній період – в липні-серпні). Ягнят з

однорідною тонкою і напівтонкою вовною також в 5-6 місяців, якщо її довжина досягла 4 см і більше [24].

Терміни стрижки встановлюють з урахуванням погодних факторів і оброслістю тварин вовною. Головною умовою для призначення періоду стрижки у всіх географічних зонах є встановлення стійкої теплої погоди, так як в перші 2-3 тижні після стрижки вівці можуть застудитися.

Запізнюватися зі стрижкою овець також не рекомендується, так як в спекотну погоду не стрижені тварини втрачають апетит, худнуть, у підсисних маток знижується молочність. Крім того, вовна може значно засмічуватися рослинними домішками. Рекомендують завершувати стрижку овець до дозрівання і висихання рослин, що засмічують вовну (реп'ях, ковиль і т.д.). При цьому не дозволяється стригти овець зі змішаною вовною до того моменту, поки вовна не почне підрунюватися.

Відставання зі стрижкою грубововнових овець може привести до втрати ними до 50% вовни, так як з приходом стійкої теплої погоди вівці починають линяти. При цьому вони втрачають найбільш цінну частину вовняного покриву – пух.

У весняний період стрижуть овець всіх порід і напрямів продуктивності. Цей період, зазвичай, припадає на травень-червень.

Наступного разу овець з неоднорідною вовною стрижуть в серпні-вересні з тим розрахунком, щоб до настання холодів вони обросли вовною.

Перед стрижкою овець не годують впродовж доби і 12 годин не напувають, тому що вівці з наповненим шлунком вкрай погано витримують стрижку. Крім того, при стрижці вовна може забруднюватися сечею і випороженнями. Необхідно також враховувати, що мокра вовна дуже швидко псується, тому якщо вівці перед стрижкою потрапили під дощ, то треба дати їм обсохнути [17].

Баранина і ягнятина – одні з найпопулярніших видів м'яса. У цього м'яса є одна важлива властивість: холестерину в ньому в кілька разів менше, ніж в яловичині і свинині. А за кількістю поживних речовин, вітамінів і

мінералів воно навіть їх перевершує. Слід також відзначити, що бараниною прийнято називати м'ясо дорослих тварин [15]. Ягнятина ж отримується від молодняка у віці до року.

М'ясну продуктивність овець визначають за такими показниками, як хімічний склад, гатунок, його кількість (кг) разом з внутрішнім жиром і ін. Найбільш цінною і поживною вважається «мармурова» баранина. Таке м'ясо утворюється в тому випадку, коли жир відкладається в туші не окремими шматками, а як би прошарком між шарами м'язової тканини. А ось велика кількість хрящів і сухожиль навпаки – знижує цінність м'яса [17].

Основні фактори, що впливають на м'ясну продуктивність вівчарства – порода, методи розведення, структура стада, плодючість маточного стада, вік забою, регіон, спосіб утримання, нагул і відгодівля овець. Не останню роль тут відіграє спадковість. Одні породи більш «м'ясні», ніж інші. Зазвичай фенотип у них такий: тулуб округлий з витягнутою спиною, короткими кінцівками і невеликою головою. Конституція у таких овець зазвичай пухка.

На відгодівлю в вівчарських господарствах ставлять кастрованих баранчиків у віці від 120-130 днів (відразу після відлучення від матері) і відгодовують до 465-550 днів в залежності від живої маси поголів'я на відгодівлі. На відгодівлю ставлять також дорослу вибракувану худобу основного стада (вівцематки та барани-виробники).

Вівці м'ясних порід досить великі тварини, тому необхідно враховувати, що обсяги корму значно вище, ніж при розведенні інших порід. В середньому одній матці в добу потрібно: сіно лугове – 1 кг, силос – 0,6 кг, сіно люцернове – 0,3 кг, зерно кукурудзи – 0,3 кг. Для баранів раціон збільшують на 15%.

За експериментальними даними, витрати кормів на 1 кг приросту становлять: у дорослих овець 10-ти, а у молодняка в 7-8-ми місячному віці приблизно 7 кормових одиниць. За даними американських дослідних станцій, молодняк при інтенсивній відгодівлі до 6-ти місячного віку втрачає на 1 кг

приросту ваги 5 кормових одиниць, до 12 місяців – 7 і до 24 місяців – 10,5 кормових одиниць.

Встановлено, що в перші 2-3 тижні зростання розвиток ягнят повністю залежав від молочності вівцематок, тому останніх треба добре годувати. Починаючи з 10-15-денного віку, ягнят привчають до поїдання рослинних кормів, багатших протеїном і мінеральними речовинами. До відлучення їм додатково згодовують 10-15 кг концентратів. При такій годівлі до відлучення в 4-х місячному віці валушки тонкорунних овець важать 30 кг і більше.

При постановці молодняку на відгодівлю застосовують раціон: сіно – 0,3-0,4 кг; силос – 2,0-2,5 кг; концентратів – 0,3-0,4 кг. У перший місяць відгодівлі молодняку дають більше соковитих і грубих кормів, а в останній – збільшують дачу концентратів. Молодняк повинен мати вільний доступ до води та кухонної солі.

На результати відгодівлі впливає і стать тварини. При порівнянні 9-ти тижневі ярочки та баранці, що мають однакову вагу туші (13,6 кг), визначили, що забійний вихід у ярочок був на 4,7% вищим, ніж у баранців, при чому у перших, на відміну від інших, були краще розвинені всі частини тіла, за винятком голови та ніг. І навпаки, у віці 41-го тижня баранчики виявились не тільки на 48% важче ярочок, але і забійна вага у них була на 4,4% більше, ніж у ярочок.

У США в досліджах по відгодівлі баранців, ярочок і валухів встановлено, що у баранців середньодобовий приріст був вищим на 15%, а витрати корму на 1 кг приросту на 7% менше, ніж у ярочок та валухів. В кінці відгодівлі баранчики в середньому важили 49 кг, а ярочки та валухи 46,9 кг.

Великий економічний ефект при відгодівлі дає нагул, особливо у дорослих (вибракуваних) особин. За 90-100 днів нагулу жива вага їх збільшується на 10-15 кг. У міру відгодівлі підвищується вихід м'яса в туші до 50% та вище проти 40% від слабо вгодованих овець [30].

Овече молоко – це корисний харчовий продукт, що має дієтичні властивості. Також роблять з нього різні кисломолочні продукти, такі, як сир, йогурт, айран, мацоні, кисле молоко. Але, найбільше молоко овець переробляють на сири. Такі цінні і високоякісні сири, як рокфор, горгонзола, качкавал, пікаріно, ереванський, осетинський сири – це все продукти овечого молока. А найпоширеніший сир з овечого молока – це бринза. Її виробництво не складне і не займає надто багато часу [11].

У порівнянні з коров'ячим, молоко овець має більшу кількість жиру і білка, а саме, в ньому 6-8% жиру, 4-6% білка, 18-20% сухих речовин. Крім цього, овече молоко легко засвоюється людським організмом. З огляду на всі його корисні якості, фахівці і виробники шукають способи підвищення молочної продуктивності [22, 26].

Овець доять протягом всього лактаційного періоду, а це становить 4-6 місяців. За цей час надоюють від вівці 130-180 кг молока. Молочна продуктивність зростає до 4-5 лактації, а потім поступово знижується. Помічено, що вівцематки які окотилися баранчиками дають молока в декілька разів більше, ніж ті, що привели ярок. Найбільшу кількість молока отримують в другій декаді після ягніння. Отримання молока залежить від тривалості утримання ягнят під маткою. Так, при відлученні ягнят на 3-4 добу, вівцематок можуть доїти протягом 4-5 місяців. Перші 2 місяці овець доять і вранці і ввечері, а потім один раз на добу [17].

При отриманні молока використовується як ручне, так і машинне доїння овець.

Найпоширенішим ручним способом доїння овець є доїння у станках. У цьому випадку забезпечується висока якість молока при мінімальних витратах часу на доїння. Станок обладнають з чотирьох дерев'яних щитів, три з яких закріплюють нерухомо, а один на петлях він служить дверцятами. Підлогу влаштовують з невеликим ухилом до задньої стінки. Завдяки цьому передні ноги вівці знаходяться вище задніх, що полегшує доїння.

Впровадження машинного доїння суттєво покращує умови праці доярів. В даний час в господарствах України використовують декілька типів доїльних машин і установок. Однією з них є комбінована система доїння овець і кіз – Lactofeed, в якій вдало поєднуються елементи традиційної траншейної установки типу “Ялинка” і конвеєрної ротаційної. Продуктивність установки Lactofeed на 12 станків – 180 овець/год. (обслуговує один дояр), на 36 станків – 400 (два дояра) [20] .

Для отримання високоякісного молока перед доїнням слід ретельно вимити руки, соски і вим'я вівці протерти вологою серветкою; доїти молоко необхідно в стерильний посуд, накритий шаром марлі, складеної вдвоє (для фільтрації); під час доїння необхідно слідкувати за вівцематкою, для попередження проникання в молоко бруду.

Проаналізувавши літературні джерела, можна зробити висновок, що галузь вівчарства є досить прибутковою. Використання передових технологій вирощування овець, ретельний контроль за показниками відтворення, вибір породи і правильної годівлі та утримання тварин дозволяє досягти 50-60% рентабельності виробництва продукції.

3. МАТЕРІАЛ, УМОВИ І МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Матеріал та методика виконання роботи

Експериментальні дослідження проводили в фермерському господарстві «Січеславське» Синельниківського району Дніпропетровської області в період 2019-2020 рр., яке спеціалізується на розведенні овець породи Придніпровська м'ясна.

Метою дослідження було встановлення ефективності додаткової підгодівлі ягнят в підсисний період на ріст, розвиток та м'ясні якості відгодівельного молодняку. З цією метою був проведений науково-господарський дослід на двох групах баранчиків породи Придніпровська м'ясна, по 30 голів в кожній, які знаходилися на підсосі.

Контрольна група баранчиків отримувала молоко вівцематок і мала доступ до кормів, які згодовували в цей період вівцематкам. Баранчики дослідної групи мали доступ до спеціально побудованих їдалень, де їх додатково підгодовували кормосумішшю.

При виготовленні кормосуміші використовувалися відходи пшона – 22,4%, висівки пшеничні – 23,3%, а також високобілкові добавки: шрот соняшниковий, мука м'ясо-кісткова та бленди ферментних і вітамінних добавок. До підгодівлі їх приручали з 10-денного віку.

В період ягніння в господарстві проводився індивідуальний облік новонародженого молодняку. Ягнята до відлучення утримувались з матками в одній отарі. Впродовж всього експерименту вівцям обох груп було забезпечено належні умови утримання та годівлі згідно зоотехнічних норм.

За існуючими методиками у овець вивчені і описані: продуктивні показники, ріст і розвиток молодняку.

Контроль за ростом і розвитком молодняку проводили методом індивідуального зважування новонароджених, у віці 1, 2, 3, 4, 8 міс., при цьому розраховували абсолютні і середньодобові прирости живої маси. Тварин зважували індивідуально з точністю до 0,1 кг при народженні і до 0,5

кг в останні вікові періоди. Зважування проводили в ранкові часи перед годівлею.

Забійні якості молодняку визначали шляхом контрольного забою баранчиків по 3 голови контрольної та дослідної груп в 8-місячному віці. Враховували живу масу після голодної витримки (впродовж 24 годин), а також результати первинної обробки туш.

Масу туші визначали після забою тварин. Маса туші – це маса тіла забитої тварини без голови, хвоста і ніг (задніх – по скакальний, передніх – по зап'ястковий суглоби), шкури, внутрішніх органів і внутрішнього жиру (жиру в черевній порожнині та навколо внутрішніх органів).

Масу внутрішнього жиру визначали зважуванням. Вихід його визначали у відсотках шляхом ділення маси внутрішнього жиру на передзабійну живу масу (після 3% скидки на вміст шлунково-кишкового тракту) і множення на 100.

Вовнову продуктивність дослідних овець вивчали за результатами індивідуального бонітування і стрижки згідно «Інструкції з бонітування овець».

Для написання дипломної роботи також використовували матеріали первинного зоотехнічного обліку, річні господарські та фінансові звіти, зведені бонітувальні відомості поголів'я овець.

Біометричну обробку даних здійснювали за допомогою програмного забезпечення MS Excel з використанням статистичних функцій.

3.2. Умови досліджень

Фермерське господарство «Січеславське» знаходиться в селищі Грушевато-Криничне Синельниківського району, в 65 км від міста Дніпро. Найближчою залізничною станцією є станція Іларіонове та Синельникове Придніпровської залізниці.

ФГ «Січеславське» було засновано в 2018 році і займається розведенням овець породи Придніпровська м'ясна, яка була затверджена в 2015 році. В даному господарстві утримується та розводиться дніпропетровський тип даної породи.

Господарство займається розведенням овець різних статевих-вікових груп, які утримуються на вівцефермі в двох приміщеннях. На території вівцеферми розташовані сіноховище та зерноховище, де зберігаються зернові корма, сіно та солома.

Територія господарства в геоструктурному відношенні знаходиться у межах Придніпровської височини. Дана місцевість має балки та схили з хвилястим рельєфом, які розрізають рівнину.

На території господарства сформувались ґрунти різних типів. Серед зональних ґрунтів за площею поширення переважають малогумусні, середньо-гумусні та зернисті чорноземи, які за своєю видовою різноманітністю підрозділяються на не еродовані середньо-суглинисті, слабо-еродовані чорноземи, чорноземно-лугові і лугові, лугово-болотні, середньо-суглинисті ґрунти, а також лугово-чорноземні ґрунти терас.

Земельні ресурси господарства мають значну агротехнічну цінність. Вони служать для вирощування кормових культур, які входять до раціону овець господарства. Природні пасовища багаті на степову рослинність України, значну кількість яких займають трави – молочай, полинь та деякі злакові різновиди: костри, тонконіг, вівсяниця.

Зона відносно сухого та помірно-континентального клімату, до якої належить Синельниківський район Дніпропетровської області,

характеризується незначною зміною температури впродовж доби та незначною кількістю атмосферних опадів впродовж року.

За статистичними даними динаміки річних температур повітря на території ФГ «Січеславське», найвищий рівень зафіксовано у червні-липні: $+26^{\circ}\text{C}$, а найнижчий у січні-лютому: $-6,5^{\circ}\text{C}$ в залежності від року. Амплітуда середньомісячних температур знаходиться в межах 27°C . У січні температура повітря може знижуватися до 20°C нижче нуля (абсолютний мінімум повітря), а в липні підійматись до $36,7^{\circ}\text{C}$ вище нуля (абсолютний максимум).

Максимальна глибина промерзання ґрунту – 68 см, мінімальна – 29 см. Термін безморозного періоду середній – 188 днів (143-228 днів).

Значна кількість опадів припадає на травень-червень. Саме в цей період проходить інтенсивна вегетація основних сільськогосподарських культур. Середньорічна кількість опадів знаходиться на рівні 400-450 мм. Такий рівень вологи після опадів інтенсивно насичує верхні шари ґрунту, у землі не затримується, тому знижується ймовірність розмивання родючого шару.

Сумарна кількість опадів впродовж місяця може коливатися в межах від 15-35 мм до 4-10 см снігового покриву взимку.

За багаторічними спостереженнями, у вегетаційний період відносна вологість повітря з квітня по жовтень має значення від 54 до 60%, а в червні, липні та серпні вона знижується до 44-49%.

Ґрунтові води, найближчого до поверхні землі водоносного пласту, служать основним ресурсом для водопостачання господарства. Властивості води впродовж року можуть змінюватися через проникнення у водоносний горизонт атмосферних опадів. Для забезпечення потреби тварин у воді в господарстві, користуються буровими та шахтними колодязями. Шахтні колодязі забезпечують тварин водою взимку. Вода з них подається у водонапірні башти, а потім розгалуженою мережею в систему водопостачання. Влітку на пасовищі для напування тварин використовують воду з природних джерел.

Для будь-якого сільськогосподарського підприємства наявність та розміри земельних ресурсів, а також можливість її обробки є головною цінністю. Відповідно до технологічних вимог, експлуатація даних ресурсів позитивно впливає на результати господарської діяльності галузі рослинництва. В першу чергу, це стосується вирощування кормових, зернових та технічних культур.

Загальна земельна площа, або об'єм земельних ресурсів ФГ «Січеславське» становить 725 га, що представлені сільськогосподарськими угіддями, які використовуються для вирощування сільськогосподарських культур та кормів для громадського тваринництва.

Розмір та структура земельних угідь господарства наведена в таблиці 1.

1. Розмір та структура земельних угідь господарства

Показник	Рік			
	2018		2019	
	га	%	га	%
Загальна земельна площа	700	100,0	725	100,0
в т.ч. сільськогосподарські угіддя	700	100,0	725	100,0
Рілля	495	70,7	500	69,0
Сіножаті і пасовища	205	29,3	225	31,0

Для вирощування сільськогосподарських культур головним чином використовується рілля, яка займає 69,0 % від загальної площі сільськогосподарських угідь. Даний об'єм земельних ресурсів використовується не тільки для вирощування зернових культур, а й для кормових та технічних.

В період активної вегетації рослин господарство запроваджує активний моціон для овець. В цей час інтенсивно використовуються поліпшені пасовища, а для заготівлі сіна – сіножаті, що складають 225 га або 31,0% від загальної площі сільськогосподарських угідь.

Окрім даних земельних ресурсів, господарству також належить територія, де розташовані ставки, балки, лісопосадки та чагарники.

Визначаючи структуру посівних площ господарством враховуються такі фактори як: кількість готової продукції, необхідна для власних господарських потреб; кількість продукції, яка буде реалізована за межами господарства; економічна ефективність виробництва продукції галузі рослинництва; рівень її рентабельності.

Структуру посівних площ та урожайності сільськогосподарських культур за 2019 рік в господарстві наведено в таблиці 2.

2. Структура посівних площ

Показник	2019 рік	
	площа, га	врожайність, ц/га
Зернові, всього	365,0	49,5
в т.ч. ячмінь	120,0	39,0
пшениця	105,0	45,0
курудза на зерно	140,0	62,0
Технічні, всього	75,0	28,0
в т.ч. соняшник	75,0	28,0
Кормові, всього	60,0	199,3
в т.ч. кукурудза на силос	60,0	199,3

Слід зазначити, що у 2019 році зернові культури в структурі сільськогосподарських угідь господарства займали 365 га. Найбільшу посівну площу, або 73,0 % від загальної, займає кукурудза на зерно – 140 га, а також кукурудза та ячмінь, посівна площа яких становить відповідно 120,0 та 105 га.

Такі кормові культури як кукурудза, однорічні та багаторічні трави, вирощуються для приготування кормів зимового раціону, а саме сіна. У 2019 році площа кормових культур в ФГ «Січеславське» становила 60 га або 12,0% від загальної площі ріллі.

Виробництво тваринницької продукції безумовно залежить від врожайності та якості основних сільськогосподарських культур, в тому числі кормових. Врожайність зернових культур, які вирощують в ФГ «Січеславське» у 2019 році мала добрі показники. Зернові становили 49,5 ц/га. Це є наслідком задовільних агротехнічних умов господарства та в деякій мірі помірного клімату цього регіону.

Вирощування всіх культур відбувається за інтенсивною технологією. Застосування її дає змогу щорічно отримувати високі врожаї. Все зерно, що вирощується зберігається в різних зерносховищах, що розташовані на території Синельниківського району.

До основних видів кормів, що використовуються в галузі тваринництва відносяться концентровані або зернові суміші; грубі – сіно, солома; соковиті – зелений корм за рахунок природних пасовищ.

Запорукою успіху галузі є повноцінна та збалансована годівля тварин з врахуванням їх віку та фізіологічного стану. Рівень забезпеченості овець кормами наведено в табл. 3.

3. Забезпеченість галузі вівчарства кормами в 2019 р, т

Показники	Кон-центрати	Грубі			Соковиті	
		всього	солома	сіно	всього	зел. корм (пасовища)
Забезпеченість за рахунок власного виробництва, т	129	500	150	350	740	740
Річна потреба в кормах, т	120	450	150	300	740	740
Рівень забезпеченості, %	107,5	111	100	117	100	100
Всього, т	129	500	150	350	740	740

Забезпеченість господарства концентратами у 2019 році становила 107,5 %, грубими – 111%, соковитими – 100%. Отже, господарство може в повній мірі забезпечити галузь вівчарства основними кормами більше ніж на 100%.

За планом селекційно-племінної роботи з поголів'ям передбачено повне забезпечення овець кормами за рахунок власного виробництва та додаткової закупівлі. Разом з тим рівень заготівлі кормів залежить кліматичних умов та дотримання технологічних режимів виробництва.

Завдяки застосуванню в господарстві інтенсивного випасання усього поголів'я овець впродовж року на пасовищах, відпадає необхідність мати додаткову площу для виробництва зелених кормів. Додаткова підгодівля овець йодованою сіллю у брикетах забезпечує їх організм необхідними біологічно активними речовинами.

В технології виробництва продукції тваринництва людський фактор відіграє головну роль. Трудові ресурси, а також рівень виробництва продукції та її реалізації представлено в таблиці 4.

4. Трудові ресурси, виробництво та реалізація продукції

Показник	Рік	
	2018	2019
Середньорічна кількість постійних працівників, всього, чол.	12	11
в т. ч. тваринництві	6	5
рослинництві	6	6
Вироблено: вовни, ц	11,5	12,8
приросту молодняка, ц	80,0	95,0
Реалізовано: вовни, ц	11,5	12,8
м'яса баранини, ц	40,0	47,5

Згідно останніх даних, в 2019 році кількість постійних працівників складала 11 чоловік, з них: 5 чол. обслуговувало вівчарство, 6 чол. – рослинництво, що складає 45 % та 55 % від загальної чисельності відповідно.

В господарстві за останній рік отримали 12,8 ц вовни, яку реалізували на переробне підприємство в м. Харків.

Виробництво вовни збільшилися на 11,3% порівняно з 2018 роком в зв'язку з підвищенням рівня вовнової продуктивності у овець всіх статевих вікових груп.

У ФГ " Січеславське" розводять овець Придніпровської м'ясної породи з метою отримання м'яса баранини та ягнятини, вовни, овчин, а також репродуктивного молодняку. Дані ефективності виробництва продукції вівчарства представлені в таблиці 5.

5. Показники ефективності виробництва продукції вівчарства

Показник	Рік	
	2018	2019
Поголів'я овець, всього	270	370
в т.ч. вівцематок	180	260
Середньорічне поголів'я вівцематок, гол.	180	260
Середньодобовий приріст, г	210	212
Запліднено вівцематок, гол.	172	250
Отримано ягнят на 100 маток, гол	128,0	135,0
Отримано ягнят, всього гол	220	337
Витрати кормів на 1 кг вовни, ц. к.од.	1,44	1,41
1 кг приросту молодняку, кг к.од.	8,7	8,2

Загальна кількість овець, що утримується в господарстві в 2019 р. складала 370 гол. За останній рік їх загальна кількість збільшилася на 37,0%.

Рівень забезпеченості кормовими засобами дає підставу організувати повноцінне відтворення та вирощування молодняку. Відтворювальна

здатність вівцематок знаходиться на рівні 128-135 %, при цьому приріст молодняку до відлучення – 210-212 г.

Інтенсивність приростів при повноцінній годівлі дає можливість господарству мати витрати кормів на рівні 8,2-8,7 кг к.о. на 1 кг приросту.

Підводячи підсумки аналізу господарської діяльності ФГ «Січеславське» можна зробити висновок, що основною спеціалізацією господарства в галузі тваринництва є розведення овець Придніпровської м'ясної породи та отримання від них продукції, зокрема баранини, вовни та репродуктивного молодняку, який реалізується господарствам різних форм власності.

Рентабельність виробництва продукції вівчарства невисока внаслідок малої кількості поголів'я, що призводить до високої собівартості її виробництва і низької ціни реалізації. Виходу галузі з кризового стану має передувати впровадження у господарстві заходів, спрямованих на стабілізацію і подальше нарощування обсягів виробництва продукції за рахунок промислового схрещування з подальшим збільшенням реалізації баранини, ягнятини і вовни.

4. АНАЛІЗ СТАНУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ВІВЧАРСТВА

4.1. Структура стада овець

За відсутності паритету цін на вівчарство в останні роки галузь не може існувати тільки за рахунок виробництва вовни. Крім цього, з кардинальною перебудовою соціально-економічних та ринкових відносин в нашій країні, змінився споживчий вектор на продукцію вівчарства з вовнового на м'ясний.

Разом з тим для успішного розвитку галузі необхідно одночасно збільшувати обсяги виробництва усіх видів продукції вівчарства. Насамперед, слід приділити увагу м'ясній продуктивності, а саме виробництву ягнятини і молоді баранини. Даний захід можливий лише за рахунок підвищення молочності вівцематок, показників їх відтворювальної здатності та скоростиглості овець.

Все більше значення набуває розведення напівтонкорунних м'ясних порід овець, в тому числі тих, які більш раціонально використовують кормові ресурси для виробництва м'яса, шкіри і хутряної сировини та є конкурентоспроможними в порівнянні з іншими типами тварин. Причиною зацікавленості в таких тваринах є інтенсифікація переробної промисловості, що спеціалізується на сировині сільськогосподарського виробництва.

В ФГ «Січеславське» починаючи з 2018 року розводять овець Придніпровської м'ясної породи. Вівці цієї породи характеризуються високими показниками м'ясної продуктивності, мають міцну конституцію, високу адаптивну здатність, ефективно перетворюють поживні речовини корму в продукцію і при цьому стійко передають всі ці генетично обумовлені властивості нащадкам. Структура стада овець, яких розводили в ФГ «Січеславське.» в 2019 р. наведена в таблиці 6.

Чисельність овець даної породи в господарстві нараховує 370 гол., з них 70,3 % - вівцематки та 27,1 % - ярки ремонтні. Загальна кількість

ремонтних баранів та баранів-плідників складає 10 гол. або 2,6 % від загального поголів'я.

6. Структура стада

Показник	2019 р.	
	п	%
Всього по породі	370	100,0
Барани-плідники	8	2,1
Барани-ремонтні	2	0,5
Вівцематки	260	70,3
Ярки ремонтні	100	27,1

У травні 2019 року в господарстві було проведено бонітування овець згідно вимог відповідності їх племінної цінності. Результати оцінювання наведені в таблиці 7.

7. Класний склад стада овець

Показник	п	Клас				Всього	
		еліта	%	I кл.	%	п	%
Барани-плідники	8	6	75,0	2	25,0	8	100
Барани ремонтні	2	1	50,0	1	50,0	2	100
Вівцематки	260	193	74,2	67	25,8	360	100
Ярки	100	84	84,0	16	16,0	100	100
Всього по породі	370	284	76,8	86	23,2	370	100

За результатами бонітування переважна більшість баранів-плідників Придніпровської м'ясної породи (75,0%) має клас еліта. Ремонтних баранів з класною оцінкою еліта нараховується 1 голів, або 50,0%; вівцематок та ярки відповідно 193 і 84, або 74,2 та 84,0%.

Проаналізувавши результати бонітування, можна зробити висновок, що вівці, які розводяться в ФГ «Січеславське» мають достатньо високу племінну цінність.

4.2. Показники продуктивності овець

На рівень продуктивності стада впливають такі фактори як порода, вік тварини, рівень годівлі, умови утримання, фізіологічний стан тварин та ін. Від продуктивності залежить прибуток тваринницького підприємства. Тому зусилля фахівців господарства направлені на досягнення максимальних показників продуктивності.

Виходячи з того, що основними видами продукції вівчарства є м'ясо і вовна, продуктивність стада овець господарства ми оцінювали за виходом цієї продукції та показниками її якості. Це прямі показники продуктивності. Непрямими показниками продуктивності можна вважати багатоплідність маток, що виражається у кількості народжених за рік ягнят, живій масі ягнят при народженні та при відлученні, прирості живої маси та ін.

Аналіз продуктивних якостей овець ФГ «Січеславське» проводили на основі двох основних показників продуктивності – жива маса та настриг немитої вовни. Результати наведено в таблиці 8.

8. Продуктивні показники овець

Показник	Настриг немитої вовни, кг	Жива маса, кг
Вівцематки	4,6 ± 0,74	59,1 ± 3,61
Барани-плідники	6,4 ± 0,64	97,4 ± 4,18
Ярки ремонтні	3,9 ± 0,42	47,7 ± 2,78
Барани ремонтні	5,5 ± 0,32	64,3 ± 2,61

Вівці породи Придніпровська м'ясна мають високу живу масу: барани-плідники в середньому важать 97,4 кг, ремонтні барани – 64,3 кг, вівцематки – 59,1 кг та ярки – 47,7кг.

Настриг немитої вовни у баранів-плідників становить 6,4 кг, вівцематок – 4,6 кг, ремонтного молодняка – 3,9-5,5 кг, залежно від статі.

Вівці даної породи мають міцну конституцію, комолу голову, добру

оброслість черева та ніг, шкіру без складок.

4.3. Динаміка росту та розвитку ремонтного молодняку

Для підвищення конкурентоспроможності вівчарства необхідно застосовувати найбільш ефективні методи розведення, що дозволяють прискорити темпи поліпшення відгодівельних і м'ясних якостей тварин товарного стада, а також підвищити скоростиглість молодняку овець, показником якої є жива маса ягнят в різні вікові періоди.

При організації вирощування та відгодівлі молодняку враховують особливості росту і розвитку тварин, які визначаються спадковістю і умовами навколишнього середовища, особливо годівлі.

Після народження організм тварини зазнає ряд істотних змін. У нормальних умовах годівлі та утримання збільшується маса тварини, змінюються її зовнішні форми, співвідношення тканин в тілі та їх хімічний склад.

Нами проведені спостереження за динамікою збільшення живої маси у ягнят різного віку (таблиця 9). Жива маса ягнят породи Придніпровська м'ясна при народженні становить 4,12–4,19 кг. Ягнята добре розвинуті та мають досить високі темпи росту.

9. Жива маса ягнят, кг

Показники	Ярочки		Баранчики	
	n	M ± m	n	M ± m
При народженні	115	4,12 ± 0,12	130	4,19 ± 0,17
В 20-денному віці	40	8,28 ± 0,16	40	9,08 ± 0,21
При відлученні (4-4,5 міс)	75	26,7 ± 0,3	60	27,5 ± 0,39

В 20-денному віці жива маса і баранчиків і ярочок за рахунок інтенсивного росту збільшується майже вдвічі і становить відповідно 9,08 та 8,28 кг.

При відлученні у 4-4,5 міс. ярочки важать в середньому 26,7 кг, а баранчики – 27,5 кг.

Враховуючи багатоплідність овець породи Придніпровська м'ясна та їх високу інтенсивність росту можливо за короткий час збільшити не тільки кількість поголів'я, а й об'єм виробництва ягнятини та молоді баранини.

4.4. Технологія утримання овець

В ФГ «Січеславське» взимку застосовують кошарно-базове утримання овець, а влітку вівці знаходяться на пасовищах.

Літнє пасовищне утримання.

Навесні тварин в господарстві тварин переводять зі стійлового утримання на пасовищне. Перехід овець з зимових кормів на пасовищний повинен бути поступовим. Адже різка зміна зимових кормів на зелену молоду траву викликає у тварин тимпанію, проноси, веде до схуднення і в деяких випадках навіть до падежу. Перед вигоном овець територію пасовища необхідно ретельно обстежити і очистити від розсипання міндобрив, сміття. Випасання в перші дні не повинне перевищувати 3-4 годин. При цьому на пасовище слід пускати овець тільки після ранкової підгодівлі їх силосом, сіном, сінажем в невеликих кількостях або іншими кормами. Якщо овець не підгодовують перед вигоном грубими кормами, то в раціоні їх буде відчуватися недолік клітковини, що призведе до розладу шлунково-кишкової системи. Разом з низькою травою голодні вівці захоплюють і землю, що призводить до захворювань тварин.

Овець пасуть протягом усього світлового дня, виділяючи при цьому час для відпочинку і водопою. Перед початком пасовищного періоду тваринам обрізають відрослі копита.

Починати випасання рекомендується після відростання злакових на висоту 5-6 см та утворення бічних пагонів у бобових рослин і різнотрав'я, а на отаві сінокосів - через 20-30 днів після скошування трав.

Перш ніж почати випас овець необхідно оцінити ділянку і вирішити, звідки почати випускання, де травостій готовий для випасу. Щоб найбільш раціонально використовувати пасовища і не допускати зайвого затоптування вівцями трави, використовують загінне випасання. При загінній системі всю ділянку пасовища розбивають на клітини. Розміри клітин повинні бути такими, щоб в кожній з них вівці паслися не більше 5-6 днів. Визначивши ємність пасовищ, чабан встановлює величину клітини в гектарах.

Вівцям необхідно надавати повний спокій в денний і нічний час, щоб вони зуміли ретельно пережувати корм. Якщо вівці не пережувати жуйку, то добре пастися вони не будуть. Сам випас організують так, щоб вранці голодні вівці йшли по ділянці, на яку їх спочатку випускали ввечері. Коли вівці починають наїдатися, вони стають більш перебірливі в кормі (вибирають тільки окремі рослини) і швидко пересуваються по пасовищу. В цей час чабан повинен їх перегнати на нестравлену ділянку. Там вівці знаходять більш смачний корм і знову добре пасуться. Потім овець ставлять на відпочинок. Після денного відпочинку випасання проходить в тому ж порядку. Перед нічним відпочинком овець пасуть на пасовищі з багатим травостоєм.

Спекотними днями випасання припиняють з 10-11 до 14-16 год. У цей час тваринам необхідний відпочинок у тіні. Місце для відпочинку (тирло) зазвичай вибирають на вершині височини, де більший рух повітря. На тирлі вівці часто збиваються в невеликі купки. Великі групи чабан повинен розігнати на більш дрібні, так як в великих групах погано циркулює повітря і тварини можуть отримати тепловий удар. З настанням вечірньої прохолоди випас овець поновлюється. Просування овець по пасовищного ділянці повинно бути повільним (200-300 м / ч). Вівці йдуть розгорнутим фронтом, а чабан періодично стримує забігаючих вперед тварин і підганяє відстаючих. При такому випасанні вівці менше затоптують рослини на пасовищі і краще наїдаються.

Тирло на пасовищі не огорожене, при ньому влаштовують з переносних щитів розкіл для прогону тварин під час огляду чи обліку. Для розколу в землю вбивають 6-10 колів, до яких прив'язують щити так, аби вони утворили прохід шириною приблизно 70 см і довжиною близько 6-8 м. Наприкінці розколу роблять клітку, що веде до невеликого обгородженого щитами загону.

Для кращого поїдання корму велике значення має водопій. Якщо пасовища сухі і вівці не забезпечені в достатній кількості водою, то добре пастися вони не будуть. Вранці при виході на пасовище овець проганяють повз корит, наповнених водою, щоб вони могли напиться. Після обіднього відпочинку овець треба ще раз напоїти до виходу на пасовище. Якщо водопій розташований далеко від пасовищних ділянок, то воду підвозять в автоцистернах. В залежності від стану пасовищного травостою добова потреба у воді дорослої вівці становить 3-5 л.

Температура води для поїння овець всіх статево-вікових груп не нижче за +10°C.

На пасовищі овець забезпечують кухонною сіллю, так як потреба в ній при поїданні зеленого корму значно збільшується, особливо ранньої весни, коли трава більш соковита. Сіль у вигляді крупних шматків (сіль-лізунец) або брикетів з добавкою мікроелементів розкладають в корита на місцях стоянки овець і на водопої.

За неправильного використання пасовищ неможливо досягти високої продуктивності тварин. В господарстві суворо дотримуються правил експлуатації пасовищ, що дає змогу користуватися ними до восьми-десяти років.

Зимове стійлове утримання.

Все поголів'я овець, що йде на зимівлю, необхідно забезпечити грубими, соковитими, концентрованими кормами і мінеральними добавками. Заготівля кормів для овець це першочергова турбота керівників господарства, ферми і чабанів.

Всі грубі корми, призначені для згодовування вівцям, до початку зимівлі закріплюють за бригадами. При розподілі, кращі корми назначають зростаючому молодняку і суягним маткам, гірші валухам.

До початку стійлового періоду до місць зимівлі підвозять не менше третини кормів, заготовлених на зиму, а інші не пізніше 1-15 січня. Це дозволяє організувати безперебійну годівлю овець впродовж зими і найбільш правильно витратити корми з урахуванням їх якості.

Перед постановкою овець на зимівлю бази і кошари очищають від гною, сміття і дезінфікують. Підлогу вівчарні застеляють соломною з розрахунку 5 кг на 1 м² підлоги. Сирість в кошарі абсолютно неприпустима. У овець, що утримуються в сирих кошарах, шерсть на череві за час зимівлі, як правило, вилазить, і вівці надходять на стрижку з голим черевом. В результаті знижуються показники продуктивності і підвищується можливість захворювання тварини.

Для захисту овець від холодних вітрів і буранів влаштовують легкі навіси або відкриті бази з утепленими стінами (з розрахунку 0,4-0,5 м² на одну вівцю).

Разом з ремонтом будівель налагоджують інвентар ясла, годівниці, водопійні корита і переносні щити.

Годівля овець в стійловий період відбувається на базу. Щоб захистити баз від вітру, стінки його піднімають до висоти 3,5 м. У сильні морози, в перерві між даванками корму, овець заганяють в кошару, щоб вони зігрілися і пережувати жуйку.

На зимову годівлю спочатку переводять ремонтний молодняк, потім баранів, маток і в останню чергу валухів. Перехід на стійлове утримання здійснюється впродовж 7-10 днів. З настанням холодів вранці перед вигоном на пасовище тварин підгодовують сіном (0,3-0,5 кг на голову), після повернення з пасовища також дають сіно, збільшуючи дачу з кожним днем.

Біля кожної кошари влаштовують баз для вигулу і годівлі. У базу розставляються переносні годівниці, виходячи з того, що на 1 вівцю має

припадати 25 см годівниці. В негоду (дощ, сніг, буран) овець годують в приміщенні. Годівниці розташовують паралельними рядами, відстань між якими становить 3-3,5 м. Спочатку годівниці заповнюють кормом, а потім до них підпускають овець. Результати годівлі необхідно контролювати. Для цього кожен місяць зважують близько 10% тварин в отарі. Якщо при зважуванні виявляють, що дорослі вівці або молодняк знизили прирости, то годівлю змінюють.

Напування овець відбувається у кошарах. При одночасному водопій на кожную вівцю має припадати 0,20-0,25 м водопійного корита. Овець напувають після годівлі. Нагодовані тварини при поїнні навіть холодної водою не застуджуються. Перед напуванням очищають корита від льоду, а водопойні майданчики посипають піском або золою.

Зимовий випас сприяє зміцненню здоров'я, підвищує апетит, покращує розвиток молодняку і якість вовни. На зимових пасовищах необхідно мати страховий запас сіна і концентратів на випадок недостачі пасовищних кормів (ожеледь, буран і т. д.) та легкі споруди для укриття овець від негоди. При найменших ознаках погіршення погоди - посилення вітру, снігопаді, суттєвому зниженні температури - овець підганяють до кошари і при необхідності швидко заганяють в неї.

При глибині сніжного покриву понад 10 см випас овець припиняють. Овець випускають на пасовище вдень (після 11 год.), а приганяють до настання темряви. Зимовий випас вимагає особливої уваги до тварин.

При перших ознаках зниження вгодованості організовують вівцям додаткову підгодівлю грубими кормами або концентратами. На зимових пасовищах, як і на інших місцях зимівлі, обладнують водопій овець.

4.5. Технологія годівлі овець

Рівень і якість одержуваної від овець продукції (вовна, м'ясо, смушки, молоко, овчини та ін.) тісно пов'язані з повноцінною годівлею. Впродовж

року тварин необхідно забезпечувати достатньою кількістю енергії та життєво важливими елементами живлення, необхідними для підтримки життя та утворення продукції.

ФГ «Січеславське» для овець заготовляє такі корми: сіно бобове і злакове, солома ярих культур, силос кукурудзяний у фазі воскової стиглості зерна, зелена маса злакових і бобових культур, буряки напівцукрові, концентровані корми і різні відходи рослинництва.

В господарстві застосовується наступна річна структура кормів, %: грубі – всього 17-20, в тому числі сіно – 16; соковиті – 21, в тому числі силос – 16; буряки – 5; зелені – 37-40; концентровані корми – 22.

Сіно основний компонент раціону овець в зимово-стійловий період. У високоякісному сіні містяться практично всі необхідні для нормальної життєдіяльності поживні речовини, макро- і мікроелементи, вітаміни.

Солому для годівлі овець використовують в тих випадках, коли є недостатня кількість сіна. Вона характеризується високим вмістом клітковини 36-42%, невеликою кількістю протеїну 3-4% і вітамінів.

Кормовий буряк хороший соковитий корм для овець. Коріння буряка очищають від землі і згодовують в нерозрізаному вигляді або нарізаними на скибочки в суміші з солом'яною різкою, половою, концентрованими кормами.

Для того, щоб отримати більше вовни, овчин та якісного м'яса необхідно заготовити необхідну кількість кормів (табл.10).

10. Річна потреба овець у кормах

Група овець	Потрібно на 1 гол., ц			
	сіна	силосу	зелених кормів	концентратів
Барани-плідники	4,2-6,2	2,7-3,2	15-17	0,8-1,0
Матки	3,2-4,7	2,7-3,2	15-18	0,5-0,6
Молодняк до 1 року	1,7-2,7	1,2-1,5	8-10	0,5
Молодняк від 1 до 2 років	2,1-3,6	1,1-1,4	12-14	0,3

Кількість і якість спермій у баранів-плідників залежать від їх годівлі та утримання. При неповноцінній годівлі статева активність і якість сім'я знижуються, а при хорошому, навпаки, підвищуються. Баранів протягом всього року слід підтримувати в стані заводської вгодованості.

В літній період потреба баранів-плідників в поживних речовинах повністю забезпечується пасовищним кормом та додатковою підгодівлею їх концентрованими кормами в розмірі 0,5 кг на голову в день.

У стійловий період повноцінна годівля баранів забезпечується включенням в раціони злаково-бобового сіна – 35% від загального раціону, соковитих – 25% і концентрованих кормів – 40%. Оскільки якість сперми багато в чому залежить від повноцінності годівлі та утримання баранів, то підготовку їх до парування необхідно починати за 1,5-2 місяці до початку штучного запліднення.

У парувальний період раціони слід складати з різноманітних і охоче поїдаємих кормів. Слід мати на увазі, що життєздатність і кількість спермій позитивно впливають згодовування баранам-плідникам кормових дріжджів і кормів тваринного походження (молоко, яйця, м'ясо-кісткове борошно та ін.), а також соковитих вітамінних кормів (табл. 11).

11. Раціон годівлі баранів-плідників у період парування (при 2-3 садках в день)

Корми	Добова даванка, кг
Сіно злаково-бобове	1,8
Зелена маса	4,1-5,1
Кормовий буряк	0,2
Морква	0,6
Ячмінь, овес, просо та інші злаки	1,2
Шрот або макуха соняшникова	0,2
Молоко збиране сухе	0,2
Яйця курячі, шт.	2-3

Годують баранів 4 рази на добу: о 5-й год. ранку згодовують сіно і концентровані корми, о 12-й – концентровані, зелені і соковиті корми, о 16-й – концентровані корми, о 19-й год. – концентровані, соковиті корми і сіно. Баранів-пробників годують так само, як і баранів-плідників, виключаючи з раціону лише корми тваринного походження.

При підготовці до парувальної кампанії та під час неї баранів-плідників кожного дня забезпечують кількогадинним моціоном, випасаючи їх на ділянках з низьким травостоем у прохолодні годину дня. У спеку плідників оберігають від тривалої дії сонячних променів та високої температури, яка негативно впливає на сперміогенез.

До початку парувальної кампанії матки повинні бути в стані вищесередньої і середньої вгодованості. Від цього залежить охота, багатоплідність, менший відсоток яловості і в значній мірі успіх зимівлі.

У першій половині суягності обмін речовин в організмі маток істотно не змінюється, тому основне завдання годівлі полягає в тому, щоб підтримати маток в тих кондиціях, які вони мали до злучного періоду. Раціон маток нижче середньої вгодованості збільшують на 0,2-0,3 корм. од. для приведення їх у стан середньої вгодованості. В цей час маткам згодовують сіно, сінаж і силос нижчих сортів, ніж у другій половині суягності. В другу половину суягності, в зв'язку з посиленням ростом плоду потреба маток в поживних речовинах збільшується: в кормових одиницях на 30-50%, в перетравному протеїні на 55-70% (залежно від багатоплідності), а також у фосфорі і кальції. Повноцінна годівля в цей період має велике значення для забезпечення нормального розвитку і народження міцних, життєздатних ягнят, високої молочності маток і хорошої якості їх вовнової продукції.

Згодовування зелених кормів вівцематкам в період нагулу і парування підвищує їх плодючість на 20-25 %. Тому на період парування вівцематок пасуть на отаві однорічних і багаторічних трав. Як доповнення до пасовищних кормів вівцематкам згодовують по 0,3-0,4 кг концентрованих кормів, буряки по 1-1,5 кг на голову за добу.

Додавання до раціону суягних маток гілок хвойних дерев дозволяє попередити таке захворювання як кетоз.

12. Раціон годівлі вівцематок в період суягності та підсису

Корми, кг	I половина суягності	II половина суягності	Перші 6-8 тижнів лактації
Сіно різнотрав'я	1,1	1,6	2,1
Солома (ячмінна, пшенична, ярова)	1,1	0,6	0,6
Силос кукурудзяний	4,1	4,6	5,1
Буряк	1,1	1,1	1,6
Концентровані корми	-	0,25	0,35
Сіль, г	12	13	13

Вівцематок з ягнятами у родильному відділенні годують високоякісним сіном тричі на добу, концкормами – двічі. Напувають вівцематок двічі на добу водою, температура якої 16-18°C.

З вівцематок і розвинутих ягнят формують сакмани(групи). У сакманах підсисним вівцематкам корми згодовують у такій послідовності: сіно о 6-7-й год.; комбікорм або овес і силос о 9-10-й та о 16-й, сіно о 17-18-й год. Напувають вівцематок і ягнят два рази на добу о 9-10 і 15-16 год.

На добу для дорослої вівці досить 10-15 г, ягняти 5-8 г кухонної солі. З інших мінеральних кормів використовують крейду і кісткову муку.

Також підгодовують овець спеціальною мінеральною сумішшю: кухонна сіль – 1,0 кг, хлористий кобальт – 200 мг, сірчаноокислий цинк – 600 мг, сірчаноокислий марганець – 200 мг, сірчаноокисла мідь – 420 мг, йодистий калій – 60 мг у сполученні з молотою крейдою.

За підсисний період ягнята ростуть дуже інтенсивно і дають близько 3/4 річного приросту. Їх розвиток в цей період залежить в першу чергу від молочності маток: чим вона вища, тим швидше і краще ростуть ягнята. Якщо підсисна матка не отримує необхідної кількості корму, то вона починає

худнути, дає менше молока, а зростання ягнят сповільнюється. Тому матки повинні бути повністю забезпечені поживними речовинами, особливо в перші два місяці лактації.

Норми годівлі молодняку встановлюють з урахуванням статі, віку та породи. Баранчики, наприклад, у порівнянні з ярочками більш вимогливі до годівлі. Потреба їх в кормових одиницях, перетравному протеїні і інших поживних речовинах на 25-35% вище. Ягнята народжуються з дуже обмеженим запасом в їх організмі вітаміну А. З перших же днів життя вони отримують вітамін з молозивом, яке багате й іншими найважливішими речовинами, необхідними ягнят. За молозивний період (3-5 днів) при задовільній молочності маток у ягнят накопичується в печінці достатню кількість вітаміну А.

З 15-20-денного віку ягнята починають поїдати концентровані, грубі і соковиті корми. Дуже важливо в цей час забезпечити їх хорошим пасовищним кормом або зеленим вітамінним сіном: Концентровані корми (в плющенному або подрібненому вигляді) дають до місячного віку з розрахунку до 50 г на кожного ягня. Бажано якомога раніше привчити ягнят до поїдання коренебульбоплодів, які потрібно дрібно різати. Підгодовують ягнят на спеціально відгороджених майданчиках - «столових», в які вони проходять через лази.

До 100-денного віку травна система ягнят стає досить розвиненою, і молодняку, призначеному для відгодівлі, доцільно давати корми у вигляді повнораціонних кормосумішей в розсипному або гранульованому вигляді.

У жовтні молодняк переводять на стійлове утримання в очищені, сплановані і продезінфіковані у літній період бази і вівчарні. У базах установлюють годівниці-ясла для використання грубих кормів і силосу, рештаки-годівниці для концентратів, а також водопійні корита.

Після відлучення від маток основним кормом для ягнят в осінній період служать трава з хороших пасовищ і як доповнення - підгодівля

концентрованими кормами. Кращою підгодівлею є суміш, що складається з 3 частин вівса або ячменю і 1 частини макухи.

Для контролю за вгодованістю ягнят, частину з них (20-30 голів) мітять ланоліновою фарбою і періодично зважують. За результатами зважування можна судити про якість годівлі молодняку і приймати відповідних заходів.

Молодняк годують тричі на добу: о 6 год. дають сіно, о 10 год. - концентровані корми, в 15 год. коренеплоди та силос, в 18 год. вдруге дають сіно. Годувати молодняк треба в базу, а в закритому приміщенні тільки в негоду. Розсипної солі дають по 8-10 г на голову в день, крім того, в годівниці повинна бути сіль-лизунець.

13. Раціони годівлі молодняку овець

Корми	Вік ягнят, міс.		
	6-8	8-10	10-12
Зелена маса люцерни і бобово-злакових травосумішок, кг	4,5	5,5	6,5
Комбікорм, овес, кг	0,6	0,6	0,6
Сіно, кг	1,2	1,4	1,7
Буряк, кг	1,0	2,0	2,0

Фронт годівлі на голову становить: 40-45 см для баранців і 30-35 см для ярок.

4.6. Організація праці на підприємстві

Основна форма організації праці у вівчарстві постійна виробнича бригада. Отару овець зазвичай обслуговує чабанська бригада в складі 2-3 осіб, за якої закріплюють поголів'я, інвентар, овець та споруди. У чабанських бригадах призначається бригадир – старший чабан, який виконує найбільш відповідальні роботи, керує роботою всіх інших вівчарів бригади.

В обов'язки членів спеціалізованої бригади входить: раціональне використання кормів і пасовищ, виконання всіх планових завдань по виходу продукції, ретельний догляд за тваринами. Члени бригади своєчасно годують і напувають овець, підвозять корми (не далі 2 км), надають першу допомогу хворим тваринам, встановлюють тимчасові огорожі, обрізають копита і проводять санітарну стрижку (обстригання навколо очей, кінцівок, вимені, промежини), виконують всі роботи, пов'язані зі злучкою і ягнінням маток, надають допомогу при бонітуванні і контрольному зважуванні овець (під час стрижки, купання овець і профілактичних щепленнях), підтримують чистоту і порядок в приміщеннях і на території, прилеглий до кошари.

Обов'язки між членами бригади розподіляються наступним чином:

бригадир (старший чабан) працює на рівні з іншими і, крім того, організовує роботу бригади: дає завдання, веде облік зміни кількості овець, кормів, інвентарю, відповідає за стан тварин, а також за санітарні протипожежні заходи, здійснює впровадження передових прийомів годівлі, догляду, з утримання і розведення овець;

помічник бригадира є помічником старшого чабана і замінює його під час відсутності. Він виконує роботи по годівлі, напуває, випасає овець і доглядає за ними, бере активну участь в роботах по організації злучки і ягніння маток, прибирає кошару, допомагає старшому чабану при формуванні сакманів, а також при вигоні на пасовище і при загоні овець до кошари, виконує інші роботи за завданням старшого чабана;

Дані бригади вузькоспеціалізовані. Бригада не бере участі у виробництві й заготівлі кормів, у ремонті приміщень та інших виробничих процесах, які впливають на кількість і якість продукції.

В господарстві чабанська бригада оснащена примітивним інвентарем. На вівцефермі немає комплексної механізації виробничих процесів, а найбільш механізована операція – стриження овець здійснюється не чабанськими бригадами, а стригальями, яких запрошують на цю роботу.

Тому рекомендуємо організувати комплексні механізовані чабанські бригади, на які покладається проведення усіх виробничих процесів на фермі:

- догляд і утримання овець влітку та взимку;
- виробництво та заготівля грубих зелених та соковитих кормів і підстилки;
- проведення поточного ремонту приміщень та інвентарю;
- видалення гною, дезінфекція приміщень, базів та інших робочих місць чабанської бригади.

5. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

5.1. Годівля підсисного молодняку

Галузь вівчарства займається розведенням овець різного напрямку продуктивності. Технологічними особливостями розведення овець є різноманітні методи утримання, годівлі та отримання продукції. Основним періодом, що впливає на подальшу ефективність галузі є процес ягніння та утримання підсисного молодняку.

Існують різні методи утримання молодняку в підсисний період з урахування господарських можливостей та індивідуальних особливостей тварин.

М'ясо-вовнове вівчарство є одним з екстенсивних напрямів, де ріст і розвиток молодняку в основному залежить від молочності вівцематки та її материнських якостей. Наявність двох і більше ягнят в приплоді, значно впливає на ефективність господарської діяльності в цілому.

Фермерське господарство «Січеславське» при вирощуванні молодняку породи Придніпровська м'ясна дотримується класичної методики утримання підсисного молодняку, де на ріст і розвиток впливає тільки вівцематка. Така система має деякі негативні наслідки, особливо коли виникають захворювання вівцематок на мастит та розлад діяльності у них шлунково-кишкового тракту, що в подальшому призводить до зміни складу молока та відходу молодняку.

Нами проведено дослідження з використання комбікорму для ягнят породи Придніпровська м'ясна в підсисний період утримання за рахунок додаткової підгодівлі. Даний захід здійснювався у «столовках», де мали доступ до концентрованих кормів тільки ягнята. З цією метою було виготовлено кормосуміш, де використовувалися відходи пшона – 22,4%, висівки пшеничні – 23,3%, а також високобілкові добавки: шрот соняшниковий, мука м'ясо-кісткова та бленди ферментних і вітамінних добавок. Рецепт та структура кормосуміші представлена в таблиці 14.

14. Структура кормосуміші

Склад	Вміст, %
Пшоно (відходи)	22,4
Висівки пшеничні	23,3
Мука кормова	22,6
Шрот соняшниковий	24,8
Мука м'ясо-кісткова	5,78
Сіль поварена	0,17
Вапняна мука	0,5
Кокцисан	0,05
Мікосорб	0,10
Біомос	0,10
Ферментний бленд	0,10
Вітамінний бленд	0,10

Аналізуючи наведені дані, слід зазначити, що дана кормосуміш за своєю структурою відповідає категорії концентрованих високобілкових сумішей, яка може використовуватися для годівлі підсисного молодняку.

Ефективність використання різних сумішей оцінюється за поживною цінністю та її вартістю. Нами проаналізовано поживна цінність кормової суміші, дані представлені в таблиці 15.

Дана суміш має сирого протеїну на рівні 19 %. Ця кількість протеїну забезпечує додаткове, поряд з молоком, надходження амінокислот, яка забезпечує рівномірний ріст і розвиток організму янят. Енергетична цінність кормосуміші забезпечується добавкою м'ясо-кісткової муки та шроту соняшника, які дають практично 4% жиру.

Вітамінна складова кормосуміші покращується блендом, в який входять водорозчинні та основні жиророзчинні вітаміни. Таким чином, додаткова підгодівля в «столовках» здійснювалася з 10-го дня після

народження до відлучення ягнят, за рахунок вільного доступу в розрахунок 50-150 г кормосуміші на голову за добу.

15. Поживна цінність кормосуміші

Показник	Один. вимір.	Кількість
Обмінна енергія	МДж/Кг	10,5
Суша речовина	%	87,66
Сирий протеїн	%	19,05
Сирий жир	%	3,97
Клітковина	%	9,98
Зола	%	6,58
Са	%	0,81
Р	%	0,80
NaCl	%	0,50
Вітаміни: А	тис. МО	50,00
D ₃	тис. МО	7,50
Е	мг	100,00
К ₃	мг	10,00
В ₁	мг	10,00
В ₂	мг	20,00
В ₃	мг	50,00
В ₅	мг	100,00
В ₆	мг	12,60
В ₁₂	мг	0,05
Н	мг	0,25

Підгодівля здійснювалася в дерев'яних годівницях, де постійно була присутня сіль-лизунець та сіно доброї якості.

5.2. Продуктивні показники підослідних овець

При розведенні овець товаровиробники орієнтуються на отримання різноманітної продукції. На сучасному етапі розвитку галузі перспективним напрямом являється м'ясна продуктивність, що забезпечує швидке повернення затрачених коштів.

Організм тварин під час росту та розвитку зазнає суттєвих кількісних і якісних змін. Тому встановлення закономірностей росту й розвитку організму має велике теоретичне і практичне значення для оволодіння і свідомого керування цими процесами.

Складний процес індивідуального розвитку організму проявляється досить багатогранно і на сьогодні існує чимало методик вивчення росту та диференціації організму тварин. Найкраще розроблені методики вивчення росту тварин шляхом виміру живої маси, лінійних промірів та об'ємних показників. Безперечно, характер показників цих вимірів визначається з віком взаємодією спадковості та факторів впливу зовнішнього середовища.

Показники росту і розвитку тварин – жива маса, середньодобовий приріст, скоростиглість та особливості будови тіла в певній мірі характеризують їх м'ясні якості. Відомі приклади, коли у тварин різних порідних груп, що знаходилися в аналогічних умовах годівлі й утримання, встановлювали різні закономірності змін живої маси та промірів тілобудови.

Одним з показників росту, розвитку та продуктивності тварин є жива маса. Вона залежить від спадкових властивостей батьківських пар, індивідуальних особливостей, статі, віку, рівня годівлі, умов утримання та ряду інших факторів.

Жива маса пластична і різні зміни умов життя мають на неї великий вплив, внаслідок чого вона досить швидко може змінюватись за короткі проміжки часу. У наших дослідженнях отримано матеріал, який відображає різні особливості в індивідуальному розвитку ягнят дослідної та контрольної груп, що були отримані від маток першого ягніння. Дані зважування баранчиків за весь період досліджень наведені у табл. 16.

16. Динаміка живої маси, кг, n – 30

Вік, міс.	Контрольна група		Дослідна група	
	$X \pm S_x$	Cv	$X \pm S_x$	Cv
Новонароджені	$4,2 \pm 0,12$	15,14	$4,45 \pm 0,08$	9,8
1	$11,5 \pm 0,22$	16,9	$12,8 \pm 0,25$	15,8
2	$18,2 \pm 0,30$	13,8	$19,8 \pm 0,37$	16,8
3	$22,8 \pm 0,45$	12,6	$25,2 \pm 0,26$	9,4
4	$26,9 \pm 0,37$	9,2	$29,5 \pm 0,32$	9,5
8	$40,1 \pm 0,39$	7,4	$48,8 \pm 0,84$	10,8

Зміна живої маси молодняка на початковій фазі постнатального онтогенезу проходить динамічно. На підвищення її рівня впливають ряд факторів, основними з яких є молочність вівцематок, жива маса молодняка при народженні та походження.

Нами встановлено, що баранчики дослідної групи за показниками живої маси у всі вікові періоди перевершують контрольних. Домінування тварин дослідної групи над контрольною за показником живої маси в перший місяць становить 5,9 %. В подальшому ця перевага збільшується в залежності від віку на 5,4-11,3 %.

Інтенсивне збільшення живої маси молодняка проходить від народження до 4-місячного віку (період підсису). В цей період на початковій його стадії основним кормом є молоко, що інтенсивно споживається. Додаткова підгодівля лише стимулює розвиток шлунково-кишкового тракту. Після підсису основним кормом є складові раціону, що мають рослинне походження.

Інтенсивність перебігу обмінних процесів в організмі молодняка оцінюється рівнем абсолютних приростів. До відлучення у дослідної групи даний показник становить 25,05 кг, у контрольної – 23,7 кг. в цей період за

показником живої маси молодняк контролю поступався одноліткам дослідної групи на 5,7 %. В подальшому різниця збільшується до рівня 7,2 %.

Рівномірність накопичення живої маси молодняку в різні вікові періоди можна проаналізувати на підставі визначення середньодобових та відносних приростів.

Динаміка показників абсолютного, середньодобового та відносного приростів живої маси піддослідних тварин, від народження до 8-ми місячного віку, наведені у табл. 17.

17. Динаміка абсолютного, середньодобового та відносного приросту живої маси, n – 30

Періоди, міс.	Контрольна група			Дослідна група		
	абсолют- ний	середньод- обовий	віднос- ний	абсолют- ний	середньо- добовий	віднос- ний
0-1	7,3	243,4	173,8	8,3	278,3	187,6
1-2	6,7	223,3	58,3	7,0	233,3	54,7
2-3	4,6	153,2	25,3	5,4	180,0	27,3
3-4	4,1	136,6	17,9	4,3	143,3	17,1
0-8	35,9	149,6	85,5	40,4	168,3	90,8

За показниками різного рівня приростів молодняк дослідної групи домінує над однолітками контрольної

Найвищий середньодобовий приріст живої маси спостерігався у баранчиків породи Придніпровська м'ясна при додатковій підгодівлі у віці одного місяця і становив 278,3 г з перевагою над однолітками контрольної групи на 14,3 %. Показники відносного приросту також підтверджують більш інтенсивний розвиток молодняку дослідної групи в цей період.

Після відлучення середньодобові прирости молодняка обох груп знижуються і стабілізуються на рівні 115-126 г/добу.

5.3. М'ясна продуктивність дослідних овець

Останні тенденції в галузі вівчарства говорять про те, що велике значення має вивчення закономірностей формування м'ясної продуктивності. Особливості м'ясної продуктивності проявляють себе в ранньому віці і перебувають у тісному взаємозв'язку з екстер'єрними особливостями тварини. М'ясні якості тварини визначаються багатьма показниками (енергією росту, співвідношенням м'язової, жирової та кісткової тканин, калорійністю, хімічним складом тощо), частина з яких може бути оцінена після забою тварин.

Нашими дослідженнями передбачалось вивчення м'ясних якостей молодняка овець породи Придніпровська м'ясна контрольної та дослідної груп. Аналіз результатів досліджень в повній мірі відображає ступінь розвитку м'ясної скоростиглості та свідчать про високі забійні якості дослідного молодняка.

При вивченні м'ясної продуктивності нами був проведений контрольний забій піддослідних баранчиків у віці 8 місяців. Для забою було відібрано по 3 голови баранчиків кожної піддослідної групи. При забої встановлювали масу туші, внутрішнього жиру, забійну масу, а також забійний вихід (табл. 18).

18. Забійні якості піддослідних баранчиків різних генотипів (n=3)

Показник	Генотип	
	контрольна	дослідна
Маса, кг:		
передзабійна жива	40,16 ± 0,37	44,8 ± 0,89
забійна	19,1 ± 0,32	21,9 ± 0,46
внутрішнього жиру	0,57 ± 0,072	0,69 ± 0,083
туші охолодженої	18,5 ± 0,37	21,3 ± 0,48
Вихід, %: забійний	47,6	49,0
туші	46,1	47,5

Порівняння показників м'ясної продуктивності тварин свідчить про те, що за передзабійною масою, масою туші, забійною масою та забійному виході баранчики дослідної групи перевищували своїх однолітків контрольної відповідно на 11,7, 15,1, 14,6 та 1,4 %.

Нами встановлено, що баранці дослідної групи мають достатньо високий забійний вихід на рівні 49,0 %, що характеризує їх, як тварин з підвищеною енергією росту.

5.4. Економічне обґрунтування досліджень

Критерієм раціонального підходу до оцінки ефективності використання різних кормових добавок в годівлі овець є проведення економічних розрахунків, що пов'язані з отриманням основної та додаткової продукції, а також встановлення рівня витрат на її виробництво.

Розрахунок економічної ефективності використання додаткової підгодівлі ягнят в ФГ «Січеславське» наведено в таблиці 19.

19. Розрахунок економічної ефективності згодовування добавки

Показник	Група	
	контрольна	дослідна
Жива маса молодняка в 8-місячному віці	40,1	44,8
Маса туші, кг	19,1	21,9
Реалізаційна ціна 1 кг м'яса, грн.	80,0	80,0
Виручка від реалізації, грн.	1528,0	1752,0
Додатковий прибуток, грн.	-	+224

На підставі проведених розрахунків, нами встановлено, що в дослідній групі вартість отриманої продукції без врахування витрат на корми склала 1752,0 грн., що на 224,0 грн. більше в порівнянні з контрольною групою.

Таким чином, додатковий прибуток від реалізації м'яса однієї голови молодняка дослідної групи склав 224,0 грн., що на 14,6 % вище у порівнянні з контролем.

В цілому слід відзначити, що використання кормосуміші для підгодівлі ягнят породи Придніпровська м'ясна в підсисний період дає змогу знизити собівартість продукції та підвищити рентабельність галузі вівчарства в господарстві.

5. ЕКОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ

Тваринницькі ферми, так само як і промислові підприємства, забруднюють навколишнє середовище.

Одним з факторів, що негативно впливають на навколишнє природне середовище в зоні розташування тваринницьких підприємств, є відходи виробництва, які в них утворюються.

Санітарно-гігієнічні умови в господарстві в основному підтримуються за допомогою води: для миття овець, очищення приміщень і їх дезінфекцій, підготовки кормів, миття посуду і апаратури, гідрозмиву гною і т.д.

Стоки тваринницьких комплексів забруднюють як підземні, так і поверхневі води. Забруднення підземних вод відбувається в результаті фільтрації з гноєсховищ, а також у разі внесення в ґрунт доз гною. Це викликає серйозну тривогу, тому що підземні води живлять колодязі, водозабори, з'єднуються з відкритими водоймами.

Охорона навколишнього середовища в ФГ «Січеславське» проводиться за допомогою комплексу санітарних заходів. Це загальні неспецифічні заходи в господарстві щодо попередження проникнення збудників інфекційних та інвазійних захворювань тварин із зовнішнього середовища на ферму і охорона навколишнього середовища від санітарних відходів в процесі виробництва тваринницької продукції.

Територія господарства відокремлена від найближчого населеного пункту санітарно-захисною зоною (розривом) та знаходиться на відстані від нього 70 км.

Для санітарної обробки персоналу та відвідувачів господарства біля входу до нього розташоване санітарно-побутове приміщення. При в'їзді на об'єкт є дезбар'єр, також тут проводиться обробка коліс транспорту. Дезбар'єр заповнюють хлорним вапном, який містить 2% активного хлору, 4% формальдегідів та 3% розчинного натрію. Його заправку проводять 1 раз на день, а у холодну пору року розчин підігривають.

На ділянках вільних від забудов та дорожнього покриття, а також по периметру господарства є зелені насадження. Це дозволяє знизити рівень забруднення повітря аміаком та вуглекислим газом. Також на господарстві проводиться додаткове очищення повітря за допомогою системи вентиляції та дезінфекції у приміщеннях.

Будівельні конструкції стін, перекриттів, покриттів і підлог виготовлені з матеріалів, які не виділяють у навколишнє середовище шкідливі речовини.

Гній видаляють з кошар двічі на день за допомогою системи гідрозмиву та зберігають його у спеціальних підземних гноєсховищах. При такому зберіганні утворюється перегній, яким потім удобрюють ґрунт.

Господарство періодично проводить біологічне очищення стоків для попередження забруднення річок, які знаходяться поблизу. При будівництві було передбачено відведення зливних та талих вод з вигульних майданчиків та місць, де знаходиться худоба до очисних споруд.

7. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

7.1. Дослідження системи управління охороною праці в господарстві

В ФГ «Січеславське» Синельниківського району Дніпропетровської області питанням охорони праці приділяють належну увагу. Керівництво і відповідальність за організацію і розробку заходів щодо охорони праці, а також контроль за дотриманням норм і правил охорони праці покладено на директора.

Він організовує навчання працівників і контролює виконання діючих правил з виробничої санітарії, техніки безпеки та охорони праці. Керівник господарства у своїй роботі користується такими журналами як «Реєстрація інструктажів з питань охорони праці», «Реєстрація вступного інструктажу з питань охорони праці», а також окремими інструкціями.

Умови праці повинні сприяти збереженню здоров'я працівників ферм і підвищувати рівень їх безпеки. Працівник допускається до роботи тільки після проходження первинного інструктажу та інструктажу з техніки безпеки на робочому місці.

Операторів знайомлять із правилами внутрішнього розпорядку дня, їх виробничими обов'язками, правилами і нормами техніки безпеки при роботі з обладнанням вівцеферми, правилами техніки безпеки догляду за тваринами різних статево-вікових груп, порядком використання спецодягу і засобів індивідуального захисту, прийомами надання першої допомоги при нещасних випадках і т.п.

Кожну з технологічних операцій повинен виконувати відповідний спеціаліст: тваринник-оператор, сантехнік, електрик, які мають професійну підготовку. Незалежно від кваліфікації, робітник-оператор перед початком роботи повинен пройти інструктаж з техніки безпеки на своєму робочому місці і ознайомитися із загальними правилами розпорядку і техніки безпеки на комплексі.

Безпосередньо на робочому місці керівник проводить первинний інструктаж. При проведенні його робиться відповідний запис у «Журналі реєстрації інструктажів з охорони праці на робочому місці. У цьому журналі реєструють дані про повторний інструктаж, що проводиться не рідше одного разу на квартал для працівників ферми, а для решти працівників 1 раз на півріччя.

Позаплановий інструктаж проводиться при зміні технологічного процесу, введення в експлуатацію нового обладнання, порушення правил безпеки, нещасних випадках, перед виконанням небезпечних для життя і здоров'я людей робіт, у перервах у роботі більш ніж у 30 календарних днів для робіт підвищеною небезпекою і 60 днів – для інших робіт.

Керівником вівцеферми розроблена і затверджена схема руху машин по території ферми із зазначенням дозволених напрямків, поворотів, розворотів, зупинок, виїздів, в'їздів, тощо. У відповідність з нею на території та у виробничих приміщеннях встановлені відповідні знаки.

Система пожежної безпеки об'єднує організаційні заходи (профілактичне та оперативне обслуговування пожежонебезпечних об'єктів, створення служб охорони від пожежі, навчання всіх працівників за програмою пожежного технічного мінімуму, проведення інструктажів на всіх виробничих рівнях, розробка протипожежних інструкцій і масова навчальна робота серед населення) та технічні засоби (наявність ефективних засобів пожежотушіння, засобів індивідуального та колективного захисту, пожежної сигналізації), метою яких є недопущення впливу на людей та тварин небезпечних факторів під час виникнення пожежі.

7.2. Дослідження стану охорони праці в господарстві

Відповідно до Кодексу законів про працю України тривалість робочого часу для працівників в господарстві не перевищує 40 годин.

В обов'язковому порядку, раз на рік, кожен працівник повинен пройти медичний огляд у районній лікарні. За результатами медичних оглядів

керівник підприємства здійснює працевлаштування та раціональний розподіл працівників.

В господарстві є побутове приміщення з гардеробною, в якій також розташовані комора з інвентарем та шафи для зберігання речей працівників. В сусідній кімнаті знаходиться вбиральня. До всіх умивальників у вбиральні підводиться холодна та гаряча вода.

Всі працівники господарства забезпеченні засобами індивідуального захисту. Основні засоби індивідуального захисту, які використовуються в господарстві: спецодяг, респіратори, гумові рукавиці, страхові пояси безпеки, протигази, навушники, рукавиці, щитки зварювальника тощо. Засоби індивідуального захисту відповідають ГОСТ 124.011-88 і регулярно поновлюються за рахунок підприємства.

Перед початком роботи оглядають механізми, звертають увагу на їх справність та надійність кріплення. Перевіряють справність електромережі, заземлення, пускачів та кнопок управління, вимикачів.

Під час виконання виробничих операцій щодо догляду за вівцями дотримуються встановленого режиму роботи, забезпечуючи виробничий, санітарно-ветеринарний і протипожежний порядок на робочому місці й у цілому.

Пожежна безпека на підприємстві забезпечується за допомогою спеціально розробленої системи відповідно існуючого закону. Відповідальність за проведення організаційних заходів поклали на керівника. Усі особи, що працюють в господарстві проходять спеціальну протипожежну підготовку, яка складається з протипожежного інструктажу і занять з пожежно-технічного мінімуму. Всі приміщення господарства оснащені вогнегасниками та планами евакуації.

7.3. Аналіз виробничого травматизму

Показники травматизму розраховували по наступних формулах:

- коефіцієнт частоти травматизму ($K_{\text{ч}}$)

$$K_{\text{ч}} = \frac{T}{P} \cdot 1000,$$

де Т – кількість нещасних випадків;

Р – середньосписочна кількість працівників.

- коефіцієнт важкості травматизму ($K_{\text{в}}$)

$$K_{\text{в}} = \frac{Д}{T},$$

де Д – кількість днів непрацездатності;

Т – кількість нещасних випадків.

Підставляємо числові значення.

- коефіцієнт втрат робочого часу ($K_{\text{вт}}$)

$$K_{\text{вт}} = \frac{Д}{P} \cdot 1000,$$

де Д – кількість днів непрацездатності;

Р – середньосписочна кількість працівників.

Аналіз виробничого травматизму наведений в табл. 20.

20. Аналіз виробничого травматизму в ФГ „Січеславське”

Найменування показників травматизму	Роки		
	2017	2018	2019
Середньорічна кількість працюючих	12	12	11
Кількість нещасних випадків, всього	-	1	-
Кількість днів непрацездатності	-	48	-
Коефіцієнт частоти травматизму	-	83,3	-
Коефіцієнт важкості травматизму	-	48	-
Коефіцієнт втрат робочого часу	-	4000	-

Слід відзначити, що в господарстві в 2018 році відбувся 1 нещасний випадок. Коефіцієнт важкості травматизму склав 48, а втрата робочого часу 4000. Це являється наслідком того, що в господарстві незадовільна якість проведення інструктажів і не здійснюється достатній контроль за виконання

вимог безпеки; не розроблені інструкції з охорони праці по спеціальностях (видам робіт), працівники не забезпечені працюючими засобами індивідуального захисту (спецодяг, робоче взуття й т.п.) відповідно до діючих норм.

7.4. Вимоги безпеки праці при догляді за вівцями

7.4.1. Загальні положення

В інструкції викладені вимоги з охорони праці під час догляду за вівцями.

До роботи по догляді і обслуговуванню овець допускаються особи, які пройшли виробниче навчання, склали іспити кваліфікаційній комісії і отримали кваліфікаційне посвідчення, а також пройшли інструктаж: вступний і первинний з охорони праці та не мають медичних протипоказань. Робітники, що обслуговують електрифіковане обладнання, повинні пройти додаткове навчання та інструктаж з електробезпеки і мати кваліфікаційну групу не нижче III.

До стрижки тварин, експлуатації машин і обладнання допускаються особи, що не мають медичних протипоказань, пройшли виробниче навчання, вступний і первинний інструктажі з охорони праці і мають посвідчення на право експлуатації відповідних машин і обладнання.

Спецодяг, спецвзуття та інші засоби індивідуального захисту повинні відповідати умовам і характеру виконуваної роботи. Упевніться, що вони не мають пошкоджень, елементів, що звисають, не прилягають і можуть бути захоплені деталями, що обертаються або рухаються. Засоби індивідуального захисту повинні відповідати розміру працюючого, застосовуватися в справному, чистому стані за призначенням і зберігатися в спеціально відведених та обладнаних місцях з дотриманням санітарних правил.

Не приступайте до роботи у стані алкогольного, наркотичного та медикаментозного сп'яніння, у хворобливому або стомленому стані.

З метою попередження захворювання заразними хворобами дотримуйтесь таких правил особистої гігієни й зоогієни:

- утримуйте в чистоті шафу для домашнього, спеціального, санітарного одягу й взуття, своє робоче місце, інструмент, інвентар, тварин;
- замінійте спецодяг у міру його забруднення;
- не носіть у кишенях спеціального й санітарного одягу продукти харчування, цигарки, носові хусточки тощо;
- відпочивайте, вживайте їжу і куріть тільки у спеціально відведених для цього місцях;
- не торкайтесь брудними руками й одягом до лица та інших частин тіла, до цигарок, сірників, носової хустини та інших особистих предметів.

Дотримуйтесь виконання правил внутрішнього розпорядку підприємства.

Під час ожеледі й дощів усі входи в приміщення, де знаходяться тварини, посипайте піском, попелом або тирсою.

Не дозволяйте заїжджати у тваринницькі приміщення на тракторах без іскрогасників і з підтіканням палива.

Не користуйтеся відкритим вогнем (факелом, паяльною лампою тощо) з метою відігрівання труб або при інших потребах.

Не зберігайте у тваринницьких приміщеннях легкозаймисті речовини, а також тару з-під них.

Не працюйте на несправному обладнанні, не користуйтеся несправним інструментом.

Виконуйте правила пожежної безпеки, користування засобами сигналізації й пожежогасіння, не допускайте використання пожежного інвентарю не за призначенням.

Не проводьте обслуговування, очищення машин і механізмів на ходу. Не зупиняйте рукою частини машини чи механізму, що рухаються по інерції, не включайте в роботу машину зі знятими захисними кожухами й огороженнями або якщо вони ненадійно закріплені.

Перед прийманням їжі зніміть спецодяг, помийте руки з милом. Подряпини та інші пошкодження обробіть антисептичними розчинами, при необхідності накладіть бинтові пов'язки.

Перед грозою закривайте всі ворота, двері і вентиляційні повітроводи для попередження можливості попадання кулястої блискавки у внутрішню частину приміщення.

7.4.2. Вимоги безпеки праці перед початком роботи

Надіньте спецодяг.

Перевірте наявність та комплектність аптечки першої допомоги та ветеринарної аптечки. Упевніться у наявності дезінфекційних засобів:

- для рук – хлорамін, 0,02%-ний розчин;
- для тварин – креолін, 5%-ний розчин, чи інша мазь для дезінфікування поранень і відлякування мух.

Включіть освітлення, переконайтесь, що робоче місце достатньо освітлене.

Поверхня підлоги, робочих майданчиків повинна бути чистою, неслизькою, без вибоїн та нерівностей, проходи й майданчики не захаращені.

Упевніться, що на стінах приміщень, секцій, загонів, загінок (оцарок), розколів, дерев'яних переносних щитах, на годівницях, водопійних коритах тощо відсутні цвяхи, що стримлять, шматки дроту, поламані дошки, бруски та інші гострі предмети і частини, які можуть травмувати працюючого або тварин.

Обстежте і підготуйте місце випасання та відпочинку тварин, для чого необхідно:

- очистити пасовище й тирло від сторонніх предметів (каміння, дроту, скла, поламаних дощок, частин сільськогосподарських машин і знаряддя, колючого чагарнику тощо);
- обгородити або засипати ями, старі колодязі, яри з обривистими берегами, зрошувальні канали на штучних пасовищах;

– по збирати залишки трупів диких тварин, птиці і за розпорядженням ветеринарного працівника підприємства виконати необхідні зооветеринарні заходи.

Переконайтеся, що у травостої пасовища немає отруйних рослин, при поїданні яких може статися отруєння й захворювання тварин.

Спільно із зооветеринарним працівником підприємства визначте місце, зручне для водопою й відпочинку тварин, а також місце, куди повинні бути перегнані тварини перед грозою або бурею.

Перевірте електроогорожу. Переконайтесь, що стояки та ізолятори встановлені надійно, а дрiт закріплено з допомогою ізоляторів на висоті 0,7–0,8 м від землі. Перевірте наявність і надійність заземлення, а також відповідність джерела живлення (напруга не більше 6 В).

Перед ветеринарно-санітарною обробкою тварин перевірте:

– наявність, справність і відповідність засобів індивідуального захисту органів дихання й зору;

– надійність кріплення заземлюючого проводу на корпусах електродвигунів, змішувача, поливного й водяного насосів, штовхаючого візка і занурювача тварин.

Огляньте поголів'я тварин.

Узгоджуйте свої дії з іншими працівниками, що беруть участь у роботі з тваринами.

7.4.3. Вимоги безпеки праці під час виконання роботи

Дотримуйтеся встановленого розпорядку дня на вівчарні.

При наближенні до тварин обов'язково окликніть їх спокійним, владним голосом. Не поведіться з тваринами грубо, не бийте і не дражніть їх, тому що це може викликати захисний рефлекс і бути причиною травмування.

Для запобігання травмуванню тварин і працюючих не допускайте скупчення, зустрічного прогону тварин у воротах, проходах, розколах та біля них.

Перед вигоном тварин із приміщень:

- розділіть отару на 3–4 групи з допомогою переносних щитів;
- відкрийте та зафіксуйте ворота, двері тощо;
- тварин випускайте на подвір'я невеликими групами, не знаходьтеся у цей час у воротах та дверних прорізах.

Не порушуйте режим напування тварин, особливо у спекотні дні. Це запобігає виникненню сильної спраги у тварин, їх скупченню й травмуванню біля води. До водопійного корита допускайте тварин невеликими групами.

Під час напування тварин не знаходьтеся біля корита, де тварини можуть травмувати вас.

Слизькі місця біля колодязя й корит посипте піском, жужелицею, тирсою або попелом.

Перед прибиранням гною та заміною підстилки звільніть приміщення чи вигульний майданчик від тварин.

Під час годівлі та напування тварин не роздавайте корм стоячи на пересувних транспортних засобах (на підводі, у кузові тракторного причепа, автомобіля тощо). Не знаходьтеся на території майданчика під час перебування на ньому тварин.

Ветеринарно-санітарну обробку тварин починайте й припиняйте за вказівкою безпосереднього керівника робіт. Технологічні операції по обробці тварин виконуйте під керівництвом ветеринарного працівника підприємства.

Обробку тварин проводьте тільки спеціально дозволеними для цього середньо- та малотоксичними пестицидами за вказівкою ветеринарного спеціаліста. Не завищуйте концентрацію препаратів у робочих дезінфекційних (дезінсекційних) розчинах.

Під час купання тварин у механізованих ваннах, купальних установках та душових камерах виконуйте такі заходи безпеки: працюйте в гумових

чоботях, фартуху бавовняному з кислотостійким просочуванням, респіраторі РУ-60 М з коробкою марки «В», рукавицях або рукавичках гумових та окулярах захисних; не скидайте тварин групами у ванну з дезінфекційним розчином; стежте, щоб при обробці тварин розчини не потрапляли на спеціальний одяг, за рукавиці, в чоботи та за межі ванни або душової камери.

Надійно фіксуйте тварин перед обрізуванням (розчищенням) ратиць, санітарним стриженням вовни, обробленням ран та в інших подібних випадках.

Огляньте установку для опромінювання тварин та переконайтеся у надійному кріпленні усіх заземлюючих проводів, пошкоджених патронів, розеток тощо, при виявленні несправностей повідомте керівника робіт і не розпочинайте роботу до усунення виявлених недоліків.

Роботу виконуйте із застосуванням світлозахисних окулярів і рукавиць.

Перед пуском установки подайте умовний сигнал та переконайтеся в безпеці інших працівників.

Не доторкуйтесь до металевих частин електроустановок під час включення рубильника, вилки та натискування на пускові кнопки запалювання ламп.

Своєчасно пересувайте опромінювач установки на нові позиції для дотримання заданої дози еритемного опромінювання тварин. При цьому керуйтеся інструкцією з експлуатаційної документації.

Перед випасанням та вигулом тварин спільно із зооветеринарними працівниками огляньте тварин та відокремте хворих, виснажених і слабких. При необхідності проведіть обрізування ратиць, ветеринарне оброблення і санітарне стриження тварин (обстригти вовну навколо очей, вимені і у паху задніх ніг).

Переганяйте отари по автомобільних дорогах тільки у світлий час доби з правого краю дороги.

Під час випасу тварин з використанням електроогорожі дотримуйтесь таких вимог безпеки:

– поблизу електропроводу повинні бути знаки безпеки «Обережно! Електрична напруга»;

– не підключайте електроогорожу до джерела постачання напругою більше 6 В, а також в електричну мережу, яка призначена для освітлення;

– підключайте електроогорожу до акумуляторних батарей тільки після перевірки справності електропульсатора та приєднання його до верхнього проводу;

– не відкривайте кришку електропульсатора, якщо він знаходиться під напругою;

– не доторкуйтесь до проводів електроогорожі, які знаходяться під напругою (особливо у сиру погоду і після дощу).

Ловіть тварин швидким і точним рухом герлиги за задню ногу, щоб не розполохати інших тварин отари.

Для профілактики захворювання тварин:

– не допускайте в отару сторонніх людей і тварин (собак);

– дотримуйтеся режиму отарного ізольованого утримання тварин;

– своєчасно прибирайте трупи здохлих тварин і захороняйте їх у скотомогильнику;

– терміново повідомте керівника робіт про кожен випадок захворювання, падежу і абортів тварин.

Не заходьте і не допускайте тварин у зону, оброблену пестицидами. Межа зони визначається по встановлених заборонних знаках.

7.4.4. Вимоги безпеки праці під час аварійних ситуацій

Під час аварії або при виникненні пожежі для виведення тварин із приміщення використовуйте струмені води, електропоганялки, щити. Не стійте на шляху руху тварин (в дверях, проходах).

Для евакуації овець з приміщення при пожежі використовуйте виходи, які знаходяться за межами інтенсивного горіння. При їх відсутності пробийте виходи в стінах чи огорожі. В першу чергу виведіть барана, а потім

– решту овець. Тварин заганяйте в місця, звідки вони не змогли б повернутися в палаюче приміщення.

При виникненні пожежі в приміщенні відключіть систему вентиляції, повідомте в пожежну охорону, керівнику робіт і вживте заходів для ліквідації пожежі.

У разі виникнення пожежі припиніть навантажування (розвантажування) тварин. Використовуючи багри, відкрийте бокові і задні двері скотовозу, приберіть перегородки або відв'яжіть тварин і виведіть їх з автомашини за допомогою електростеків, батогів, після чого приступіть до гасіння пожежі.

При ураженні електричним струмом як можна швидше звільніть потерпілого від його дії.

При травмуванні працівників припиніть роботу, по можливості усуньте або нейтралізуйте джерело небезпеки і надайте долікарську допомогу, повідомте у медичний заклад, керівнику робіт.

При нещасному випадку:

- надайте першу допомогу потерпілому;
- повідомте адміністрацію;
- не залишайте потерпілого без нагляду до прибуття лікаря або відправте в лікарню.

7.4.5. Вимоги безпеки праці після закінчення роботи

Приберіть робоче місце. Очистіть інструмент, інвентар, пристрої і покладіть у відведене місце.

Зніміть і приведіть в порядок спецодяг і засоби індивідуального захисту і здайте їх на зберігання.

Помийте руки і обличчя теплою водою з милом.

При здачі зміни повідомте змінника про технічний стан обладнання і розкажіть про особливості виконання роботи.

Повідомте керівника робіт про всі негаразди, помічені в процесі роботи, і вжиті заходи до їх усунення.

Разом із приймаючим зміну огляньте тварин, стійла, прив'язь. Переконайтесь у наявності та справності інвентарю, обладнання, поголів'я тварин. Зверніть увагу змінника на поведінку тварин та здайте чергування. Зробіть відповідні записи в журналі.

7.5. Заходи щодо поліпшення стану охорони праці в господарстві

1. Підприємству необхідно виділяти грошові кошти на ремонт машин і устаткування, придбання інвентарю і спецодягу для працівників.

2. Головним фахівцям і керівникам спец підрозділів вчасно і якісно забезпечувати проведення інструктажів з охорони праці.

3. Не допускати використання електромеханічного устаткування в несправному стані, регулярно перевіряти всі робочі агрегати і механізми.

4. Необхідно строго дотримувати визначених гігієнічних вимог, контролювати роботу вентиляції в приміщеннях.

7.6. Дії в надзвичайних ситуаціях

Дії у випадку раптового виникнення хімічної небезпеки

Уникайте паніки. З одержанням повідомлення (по радіо або іншим засобам оповіщення) про викид (розлив) в атмосферу НХР та про небезпеку хімічного зараження, виконайте передбачені заходи. Надягніть засоби індивідуального захисту органів дихання та найпростіші засоби захисту шкіри. По можливості негайно залишіть зону хімічного забруднення. Якщо засобів індивідуального захисту немає і вийти із району аварії неможливо, залишайтеся у приміщенні і негайно та надійно герметизуйте приміщення!

Зменшить можливість проникнення НХР (парів, аерозолів) у приміщення: щільно закрийте вікна та двері, димоходи, вентиляційні люки, щілини в рамах вікон та дверей заклейте, вимкніть джерела газо-

електропостачання та загасить вогонь у печах. Чекайте повідомлень органів влади з питань надзвичайних ситуацій за допомогою засобів зв'язку. Знайте, що уражаюча дія конкретної НХР на людину залежить від її концентрації у повітрі та тривалості, тому якщо немає можливості покинути небезпечну зону не панікуйте і продовжуйте вживати заходи безпеки.

Швидко зберіть необхідні документи, цінності, ліки, продукти, запас питної води та інші необхідні речі у герметичну валізу та підготуйтеся до евакуації.

Попередьте сусідів про початок евакуації. Надайте допомогу дітям, інвалідам та людям похилого віку. Вони підлягають евакуації в першу чергу.

Залишаючи приміщення (квартиру, будинок) вимкніть джерела електро-, водо- і газопостачання, візьміть підготовлені речі, одягніть засоби захисту.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. ФГ «Січеславське» Синельниківського району засноване в 2018 році і спеціалізується на виробництві продукції вівчарства. В господарстві розводять овець породи Придніпровська м'ясна, в кількості 370 гол., в т.ч. 260 вівцематок.

2. Поголів'я має значну племінну цінність: 75,0% баранів-плідників породи Придніпровська м'ясна та 74,2 % вівцематок за результатами бонітування відносяться до класу еліта.

3. За живою масою та настригом вовни вівці мають добрі показники. Барани-плідники породи Придніпровська м'ясна в середньому важать 97,4 кг з настригом немитої вовни 6,4 кг, а вівцематки мають середню живу масу 59,1 кг, з настригом 4,6 кг.

4. Умови годівлі та утримання овець відповідають нормам, встановленим для овець даного напрямку продуктивності.

5. Вивчався вплив додаткової підгодівлі ягнят породи Придніпровська м'ясна в підсисний період на їх ріст, розвиток та забійні якості.

6. Баранчики дослідної групи за показниками живої маси у всі вікові періоди перевершують контрольних. Так, домінування тварин дослідної групи в перший місяць становило 5,9 %. В подальшому ця перевага збільшується в залежності від віку на 5,4-11,3 %.

7. Найвищий середньодобовий приріст живої маси спостерігався у віці одного місяця і становив 278,3 г з перевагою над однолітками контрольної групи на 14,3 %. Показники відносного приросту також підтверджують більш інтенсивний розвиток молодняку дослідної групи в цей період.

8. За передзабійною масою, масою туші, забійною масою та забійному виході баранчики дослідної групи перевищували своїх однолітків контрольної відповідно на 11,7, 15,1, 14,6 та 1,4 %. Баранчики дослідної групи мали високий забійний вихід – 49,0 %, контрольної – 47,6 %

9. Вартість отриманої продукції без врахування витрат на корми склала 1752,0 грн., що на 224,0 грн. більше в порівнянні з контрольною групою.

10. Прибуток від реалізації м'яса однієї голови молодняка дослідної групи склав 224,0 грн., що на 14,6 % вище у порівнянні з контролем.

Для покращення економічного стану галузі вівчарства в ФГ «Січеславське» пропонуємо:

1. Використовувати підгодівлю ягнят спеціально виготовленою кормосумішшю, в якій використовувалися відходи пшона, висівки пшеничні, шрот соняшниковий, мука м'ясо-кісткова, ферментні і вітамінні добавки, в кількості 50-150 г/гол в залежності від віку.

2. Підгодівлю проводити в спеціально обладнаних «столовках», де доступ до кормосуміші мають тільки ягнята.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Беженар І.М. Світові тенденції розвитку галузі вівчарства / І. М. Беженар // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно - технічного університету. 2011. Вип. 19. С. 441-445.
2. Бойко І.Г. Машина та обладнання для тваринництва / І. Г. Бойко // Том 2. Підручник Харків: ХНТУСГ, 2006. 279 с.
3. Бургу Ю.Г. Товарознавча характеристика продукції вівчарства: моногр./ Ю.Г. Бургу // Полтава РВВ ПУЕТ, 2011 .
4. Бурлака В.А. Годівля сільськогосподарських тварин: навч. посібник / В. А. Бурлака, М. М. Кривий, В.Ф. Шевчук та ін. Житомир: Видавництво Державного агроекологічного університету, 2004. 460 с.
5. Вдовиченко Ю. В. Стан та перспективи розвитку галузі вівчарства України / Ю. В. Вдовиченко, П. Г. Жарук // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. 2013. № 1. С. 136-138.
6. Вівчарство України: оцінка нинішнього стану та перспективи відродження // Эксклюзивные технологии 2010 №01-02 (7)
7. Воробьев П. А. Содержание овец на малой ферме / П.А. Воробьев — Москва: Агропромиздат, 1990. 191 с.
8. Дебров В. В. Шляхи підвищення економічної ефективності галузі вівчарства / В. В. Дебров // Таврійський науковий вісник. 2012. № 81. С. 256-259.
9. Жарук П. Г. Фактори формування ефективності галузі вівчарства / П. Г. Жарук, Л. В. Жарук // Науковий вісник "Асканія-Нова". 2015. № 8. С. 133-140.
10. Завязкин О.В. ООО «ПКФ «БАО», Разведение и содержание коз и овец. Донецк; 2011 64 с.: ил.
11. Занько Т. Альтернативна перспектива: молочне вівчарство та козівництво / Т. Занько // Агробізнес сьогодні. 2013. №21. С. 70-71.

12. Іваненко Ф. В. Системи технологій у тваринництві : навч.-метод. посібник для самот. вивч. дисц. / Ф. В. Іванов К.: КНЕУ, 2001. 186 с.
13. Інструкція з охорони праці
14. Калиниченко Г. І. Продуктивні якості овець різних генотипів / Г.І. Калиниченко, О.А. Коваль // Вісник сумського національного аграрного університету Серія «Тваринництво». 2016. № 5 (29). С. 161-163.
15. Калиниченко Г. І. Вплив генотипових факторів на якісні показники вовнової та м'ясної продуктивності овець / Г. І. Калиниченко , О. А. Коваль // Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2016. Вип. 2 (89), Ч. 1. С. 122-128.
16. Логачова Л.О. Вплив типу приміщення на мікроклімат, резистентність овець / Л. О. Логачова, Ю.К. Дунаев // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. ГжицькогоТом 13. 2011. № 4(50) Частина 4. С. 276-279.
17. Мирзабеков С.Ш. Овцеводство: учебник/ С.Ш.Мирзабеков, А.И.Ерохин Алматы: ИздатМаркет, 2005. 512 с.
18. Направления в овцеводстве (Типы овец) [Електронний ресурс] // Машинки для стрижки овец, 2015 -,- Режим доступу: <http://agro-lan.com.ua/npravleniya-v-ovcevodstve-tipu-ovec/>
19. Нежлукченко Т. І. Основні напрямки підвищення ефективності галузі вівчарства / Т. І. Нежлукченко // Науковий вісник НУБіП України. Серія: Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва. 2016. № 236. С. 200-205.
20. Нечмілов В. М. Молочне вівчарство – один із факторів підвищення конкурентноздатності галузі / В. М. Нечмілов // Таврійський науковий вісник. 2012. № 81. С. 293-298.
21. Овцы в Украине: основные породы [Електронний ресурс] // 8 лап, 2013 -, - Режим доступу: <http://www.8lap.ru/section/ovtsy/ovtsy-v-ukraine-osnovnye-porody/>

22. Погосян Г.А. Состояние и динамика производства молока овец в мире / Г.А. Погосян, А.И. Ерохин // Овцы козы шерстяное дело. 2013. №1. С. 35-38.
23. Проблеми сучасного розвитку вівчарства // Тваринництво України. 2016. № 1-2. С. 2-4.
24. Рябушкин Н. Особенности разведения и кормления овец / Н. Рябушкин // Аграрное обозрение. 2015 №06 (52). С.60-62.
25. Склярів П. М. Проблеми відтворення овець та кіз і шляхи їх вирішення / П. М. Склярів, В. П. Кошевой // Науково-технічний бюлетень. 2013. № 109(1). С. 239-245.
26. Стапай П. В. Особливості хімічного складу і біологічної цінності молока овець / П. В. Стапай, Л. Р. Бурда // Біологія тварин. 2010. т. 12, № 1. С. 44-50.
27. Технология производства продукции овцеводства [Електронний ресурс] // АгроАрхив, 2014 -, - Режим доступу: <http://agro-archive.ru/proizvodstvo-produkcii/1028-tehnologiya-proizvodstva-produkcii-ovcevodstva.html>
- 28.Шелест Л.С. Економічне обґрунтування розвитку м'ясного й м'ясововнового вівчарства в Україні /Л. С. Шелест // Економічний вісник Донбасу. 2009. № 1. С. 106-109.
29. Шерстная продуктивность овец [Електронний ресурс] // Всё о животноводстве: теория и практика, 2014, - Режим доступу: <http://worldgoesour.ru/razvedenie-s-h-zhivotnyh/80-sherstnaya-produktivnost-ovec.html>
30. Яковчук В. С. Нова технологія інтенсивної відгодівлі молодняку овець / В. С. Яковчук // Науковий вісник "Асканія-Нова". - 2012. - Вип. 5(1). - С. 215-222.
31. Інтернет-ресурс agroportal.ua/ua/news/zhivotnovodstvo/pogolove-ovets-v-ukraine-sokratilos-v-9-raz/

32. Інтернет-ресурс agropolit.com/news/12364-pogolivya-silskogospodarskih-tvarin-v-ukrayini-skorilosya-na-35